

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису
УДК 911.3

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНО-СХІДНОГО СУСПІЛЬНО-
ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУ**

Галузь знань: 10 Природничі науки

Спеціальність: 106 Географія

Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Спеціалізація: Управління розвитком регіону та міське планування

Магістерська робота
студента II курсу
ОР Магістр
Молодики Владислава Петровича
Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
Кононенко Олена Юріївна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА МЕТОДИКА ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	7
1.1. Концепція сталого регіонального розвитку в сучасній географічній науці.....	7
1.2. Методика суспільно-географічного оцінювання сталого розвитку регіону.....	10
1.3. Вибір індикаторів для оцінки сталого регіонального розвитку.....	15
РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУ.....	18
2.1. Загальна характеристика Північно-Східного суспільно-географічного району.....	18
2.2. Оцінювання сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району.....	22
2.2.1. Економічний компонент сталого розвитку.....	23
2.2.2. Соціальний компонент сталого розвитку.....	28
2.2.3. Екологічний компонент сталого розвитку.....	32
2.2.4. Інтегральна оцінка сталого розвитку.....	37
РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОМУ РАЙОНІ.....	42
3.1. Механізми впровадження концепції сталого розвитку в Північно-Східному суспільно-географічному районі.....	42
3.2. Ефективне управління сталим розвитком Північно-Східного суспільно-географічного регіону.....	48

3.3. Концепція регіональних кластерів як інструмент реалізації стратегії сталого розвитку регіону.....	53
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Останніми роками в Україні значно поживавився науковий і практичний інтерес до проблеми вивчення питання сталого розвитку, з одного боку, як поняття, а з іншого - як процесу [9].

Особливу увагу заслуговує концепція сталого розвитку в розрізі суспільно-географічних районів України у зв'язку з недостатньою вивченістю даної концепції саме на регіональному рівні.

Сталий розвиток – це розвиток суспільства, який дозволяє задовольнити потреби нинішніх поколінь, не завдаючи при цьому збитків можливостям, які залишаються як спадок майбутнім поколінням для забезпечення їхніх потреб.

Концепція сталого розвитку має міждисциплінарний характер та широкий арсенал методів дослідження, що використовуються для розробки прогнозів та планів розвитку, методів оцінки рівнів розвитку, забруднення навколишнього середовища тощо. Географічний підхід для огляду проблем розвитку людства є оптимальним. Від дозволяє максимально використати можливості суспільної географії як науки з найбільш широким предметом дослідження, а також долучити знання з фізичної географії, геоекології, політичної географії й країнознавства та ряду інших суміжних наук.

В Україні дослідження окремих аспектів концепцій сталого розвитку проводили такі науковці, як Ватченко О.Б., Омаров Ш.А., Приходченко Т.А., Згуровський М. З., Герасимчук З.В., Горяна І.В. та інші.

Суспільно-географічні райони України займають важливе місце в сучасній географічній науці. Однак комплексні дослідження в цій галузі, які включають соціальні, економічні, екологічні та інноваційні аспекти забезпечення сталого розвитку регіону, є недостатньо дослідженими. Тому тема дослідження сталого розвитку одного з суспільно-географічних районів України є досить новою та актуальною.

Метою роботи є оцінка сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району України та пошук шляхів оптимізації його господарства в рамках концепції збалансованого розвитку.

Для досягнення поставленої в роботі мети необхідно вирішити ряд **завдань**:

- 1) проаналізувати концепцію сталого регіонального розвитку в сучасній географічній науці;
- 2) проаналізувати існуючі вітчизняні та іноземні методики оцінки сталого розвитку регіонів і на їх основі розробити власну, яка б відповідала поставленій в роботі меті;
- 3) на основі розробленої методики оцінити сучасний стан сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району України;
- 4) виявити найбільш гострі проблеми сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району;
- 5) запропонувати суспільно-географічні напрямки оптимізації галузевої та територіальної структури господарства Північно-Східного суспільно-географічного району в рамках концепції сталого розвитку.

Об'єкт дослідження: Північно-Східний суспільно-географічний район України.

Предмет вивчення: сталий регіональний розвиток, методи його оцінки, механізми й принципи його впровадження на території суспільно-географічного району.

Інструментом отримання фактичного матеріалу й необхідною умовою досягнення поставленої в роботі мети слугували як теоретичні, так і емпіричні **методи** дослідження.

Теоретичні методи:

- вивчення наукової літератури з проблеми сталого регіонального розвитку, національних та регіональних програм, аналітичних документів, періодичних видань;
- аналіз і синтез зібраного матеріалу;

- порівняння отриманих показників сталого розвитку в розрізі міст та районів Північно-Східного макрорегіону;
- узагальнення результатів роботи.

Практичні (емпіричні) методи:

- картографічні (створення тематичних карт);
- аналітичні (аналіз статистичних даних);
- моделювання (модель кластеризації);
- статистичні (розрахунок середніх значень статистичних показників).

Робота складається з: вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 27 найменувань і 3 додатків. У тексті роботи міститься 45 таблиць і 7 рисунків. Загальний обсяг роботи 100 листків.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА МЕТОДИКА ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ

1.1. Концепція сталого регіонального розвитку в сучасній географічній науці

Проблема збалансованого розвитку регіонів постає перед кожною державою світового співтовариства, адже від успішності розвитку окремих регіонів залежить розвиток країни в цілому [15].

Концепцію сталого розвитку регіону можна трактувати як новітню концепцію керованого розвитку, що визначає потребу формування балансу між економічними, політичними, культурними потребами розвитку регіону з урахуванням екологічних потреб з метою захисту інтересів майбутніх поколінь і створення безпечного довкілля.

Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю.

Концепція сталого розвитку регіонів дещо відрізняється від загальнодержавних та національних стратегій збалансованого розвитку, оскільки більш точно враховує специфіку регіонального планування, особливості соціально-економічного розвитку регіону та конкретику сучасних його проблем. Їх основне завдання - визначити пріоритетні напрями створення реальних умов для поліпшення добробуту населення, вирішення його соціальних проблем на основі підвищення ефективності функціонування регіональної економіки через структурну реорганізацію, більш ефективного використання кліматичних, мінерально-сировинних та гео економічних чинників.

Забезпечення сталого розвитку регіону має ґрунтуватися на комплексі притаманних цьому регіону сприятливих географічних, історичних,

геоекономічних, демографічних, соціально-економічних, рекреаційних та екологічних особливостей та стимулювати вирішення проблем, що зумовлені факторами лімітуючого характеру – малоземелля, низький рівень індустріального розвитку, нестача робочої сили, забезпеченість свіжою водою, високий ризик сільськогосподарської діяльності тощо.

Стратегічними імперативами сталого розвитку регіону постають:

1. Пожвавлення економічного та промислового зростання.
2. Зміна якості економічного й соціального зростання.
3. Задоволення основних потреб населення.
4. Забезпечення сталого рівня якості життя населення.
5. Збереження та зміцнення ресурсної бази.
6. Переорієнтація технології та управління ризиками.
7. Злиття довкілля та економіки в процесі ухвалення рішень.

Особливості перспективного планування сталого розвитку регіону визначаються можливостями зниження невизначеності в майбутньому. Визначальними в напрацюванні орієнтирів сталого розвитку є принципи Європейської Стратегії інновацій та доброго врядування на місцевому рівні [23], Національної парадигми сталого розвитку [12]. Серед ключових принципів та умов регіонального зростання й розвитку варто виокремити системність, наукове обґрунтування, економічність і результативність, прозорість та інформативність у формуванні регіональної політики забезпечення сталого розвитку [19].

Підхід до економічної складової сталого розвитку полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів і застосуванні природо-, енерго- й матеріалозберігаючих технологій. З погляду ж екології, сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери. Особливого значення набуває здатність таких систем самооновлюватися й адаптуватися до різноманітних змін замість збереження в певному статичному стані або деградації та втрати біологічної різноманітності. Соціальна складова

орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві.

Системне узгодження й баланс цих трьох складових (рис.1.1) - завдання величезної складності.

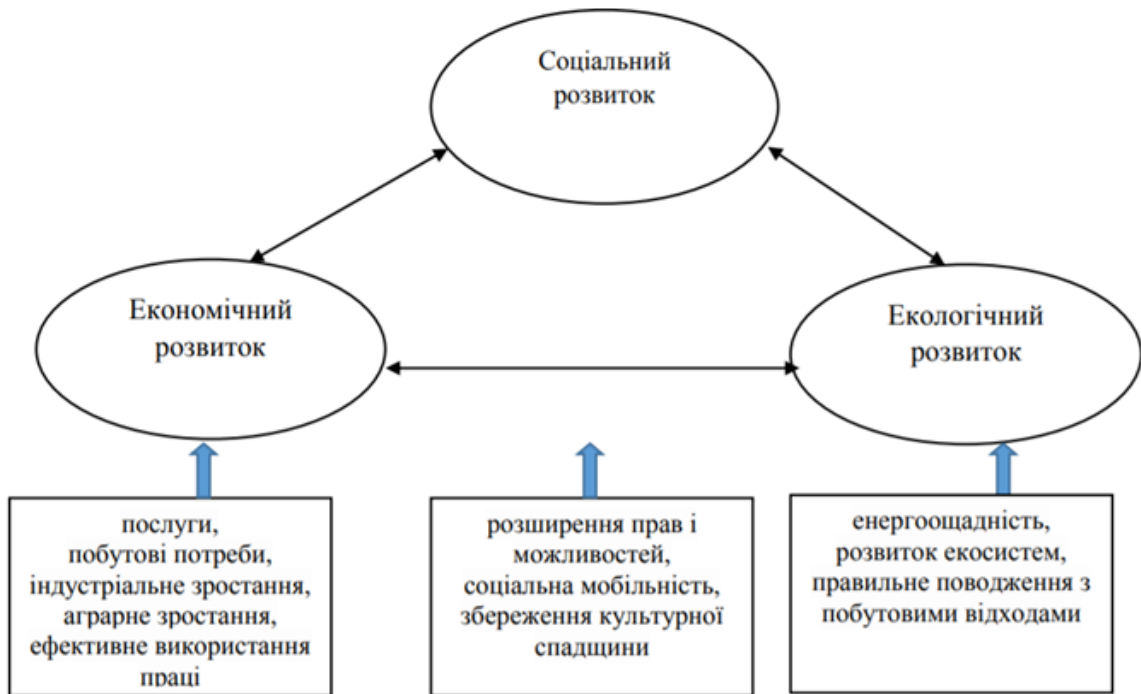

Рис. 1.1. Складові сталого розвитку [21]

Зокрема взаємний зв'язок соціальної та екологічної складових приводить до необхідності збереження однакових прав сьогоднішніх і майбутніх поколінь на використання природних ресурсів. Взаємодія соціальної та економічної складових вимагає досягнення справедливості при розподілі матеріальних благ між людьми й надання цілеспрямованої допомоги бідним прошаркам суспільства. І, нарешті, взаємозв'язок природоохоронної та економічної складових потребує вартісної оцінки техногенних впливів на довкілля.

Дослідники можуть по-різному трактувати сутність сталого розвитку регіону. Так, група дослідників Г. Гутман, А. Мирєдов, С. Федін дають наступне визначення. Сталий розвиток регіону – це такий стан соціо-еколого-економічної системи, за якого існують потрібні умови й передумови для прогресивного руху вперед, для підтримки внутрішньої й зовнішньої рівноваги, для забезпечення поступового переходу економіки від простих явищ до

складних, тим самим відбувається формування умов для її переходу в якісно новий стан [7].

М. Калинчиков дає таке визначення терміну: «Сталий розвиток регіону – це такий розвиток економічної, політичної, соціальної та екологічної сфер з притаманним їм як внутрішня характеристика прагненням до рівноваги і скорочення диспаритету, що забезпечує збалансування, поступальний рух регіону, наслідком чого має стати поліпшення життя людей [10].

Таким чином, можемо говорити, що сутність поняття сталого регіонального розвитку ґрунтується на проблемі врахування довгострокових екологічних наслідків під час прийняття економічних рішень сьогодні.

1.2. Методика суспільно-географічної оцінки сталого розвитку регіонів

Необхідність переходу на шлях сталого розвитку активно обговорюється в наукових і урядових колах упродовж чотирьох десятиліть. За цей час як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, з'явилися власні національні концепції та методики оцінювання сталості. Держави розробляли різні системи показників сталого розвитку. У деяких випадках кількість індикаторів обчислювалася сотнями. Державні органи влади почали звертати увагу на питання аналізу сталості, проте проблема полягає в тому, що не всі розроблені методики придатні до практичного застосування через відсутність достатності статистичних даних, використовуваних у розрахунках.

Варто виокремити проблему відсутності єдиної методики оцінювання сталості розвитку, що утруднює проведення аналізу як глобальних, так і регіональних тенденцій, а також факт відсутності системного підходу до аналізу самих методик.

Незважаючи на низку наукових досліджень із зазначеної проблематики, є недостатньо дослідженим аспект щодо етапів формування методики оцінювання сталості розвитку регіонів в Україні.

Нині існує кілька варіантів розрахунку показників сталого розвитку, в основі яких лежать два підходи. Перший полягає у формуванні єдиного інтегрованого індикатора, другий - у побудові системи індикаторів.

Перший підхід є зручнішим для прийняття рішень, оскільки на виході відбувається аналіз значень лише одного узагальненого показника. Недолік полягає в тому, що через низку методологічних і статистичних проблем виникають складнощі в розрахунку цього показника. Вагомий внесок у вирішення проблеми оцінювання сталості розвитку зробили американські вчені Кобб і Делі [25], які запропонували методика розрахунку індексу стійкого економічного добробуту. Цей індекс є величиною ВВП (ВРП) на душу населення за вирахуванням суми витрат на соціально-економічні й екологічні чинники [6; с.61]. Викликає зацікавлення методика вимірювання сталості розвитку з використанням індексу розвитку людського потенціалу, розробленого в межах «Програми розвитку» ООН [8, с. 165], а також модель інтегрованої оцінки сталого розвитку за авторством Дам'яна Крайнца та Пітера Главича [27]. До методологічних проблем даного підходу можна віднести відсутність уніфікованих на міжнародному рівні правил розрахунку інтегрованих показників сталого розвитку. Статистичні проблеми виражаються у відсутності необхідної та достовірної статистичної бази.

Сутність другого підходу до оцінювання сталості процесу розвитку полягає в розрахунку системи показників, кожен з яких відбиває лише одну із сторін сталого розвитку: економічну, соціальну, екологічну. Цей підхід є більш поширеним, ніж перший. Заслуговує на увагу методика сталого розвитку країни, розроблена українськими науковцями навчально-наукового комплексу «Інституту прикладного системного аналізу» (ННК «ІПСА») НТУУ «КПІ» НАН України і МОН України [1; с. 5-9], які пропонують при аналізі сталості поєднувати три головні компоненти сталого розвитку суспільства: економічну, екологічну й соціальну. Взаємозв'язок цих складових дає можливість забезпечити збалансований розвиток соціо-економіко-екологічної системи регіону.

Проведений у ході цієї частини роботи аналіз показав, що використовувані нині соціально-економічні показники не забезпечують достатньої інформації про сталість. Для досягнення мети необхідна розробка узагальнених показників або системи показників, яка містить всю повноту не тільки економічних, але й соціальних, екологічних, демографічних характеристик поточного стану регіону. Важливим моментом є забезпечення доступності й оперативності оновлення статистичної інформації для розробки й розрахунку показників сталого розвитку [6; с.62].

Дослідження методичних підходів, які застосовуються для оцінки сталого розвитку регіонів, дало змогу зробити такі висновки:

1. Різноманітність методичних підходів до оцінки сталого розвитку обумовлюються різними цілями, які ставилися під час проведення оцінки.

2. Переважна більшість досліджених методичних підходів передбачають розрахунок інтегрального показника сталого розвитку, інші базуються на дослідженні системи часткових показників.

3. Майже всі представлені методики ґрунтуються на концепції сталого розвитку ООН: виділяють соціальну, економічну та екологічну складові (рідше враховуються інституціональна, політична та ін.), з деякими відмінностями у структурі компоненту та кількості часткових показників, що їх характеризують.

4. Побудова інтегрального показника сталого розвитку здійснюється різними способами: за допомогою розрахунку середніх арифметичних та геометричних величин або із застосуванням більш складного математичного апарату.

5. Багато представлених методик мають перевантажену систему часткових показників, або таких, які не відповідають системі національної статистики, що створює мультиплікативний ефект та ускладнює проведення оцінки в динаміці.

Проаналізувавши основні існуючі підходи до оцінювання сталості розвитку, ми пропонуємо власну методику, що у своїй сутності поєднує в собі

як перший, так і другий підходи, що на кінцевому етапі полягають у формуванні єдиного інтегрального показника сталого розвитку регіону [11].

Відмітною особливістю цієї методики є те, що при її використанні передбачається проведення оцінки сталого розвитку Північно-Східного макрорегіону в розрізі адміністративних районів та міст обласного значення за допомогою їх ранжування спочатку на основі кожного з окремо відібраних індикаторів сталого розвитку, а потім і в контексті економічної, соціальної й екологічної складових сталого розвитку в цілому, що дозволить показати місце районів та міст у кожному з аспектів сталого розвитку. У кінцевому ж етапі така методика дозволить вирахувати триєдиний інтегрований показник збалансованого розвитку.

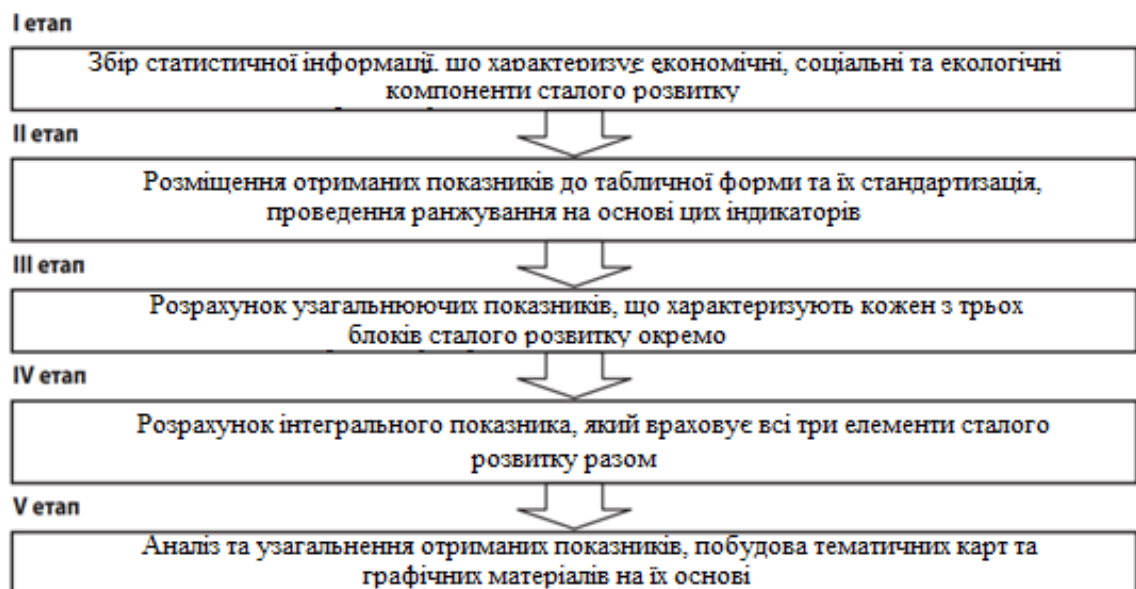

Рис. 1.1. Етапи оцінювання сталого розвитку регіону

Так, перший етап полягатиме в зборі статистичної інформації по кожному з відібраних індикаторів у розрізі міст та районів областей Північно-Східного макрорегіону. Пропонована система містить три тематичних блоки, кожен з яких складається з статистичних показників відповідної сфери.

На другому етапі необхідно помістити знайдений матеріал у табличну форму й провести процедуру стандартизації. Оскільки показники виражаються в різних одиницях вимірювання, постає проблема створення загальної системи

координат. Тому вже на даному етапі пропонується провести ранжування міст та районів макрорегіону по кожному з індикаторів, присвоївши їм рангову оцінку від 1 до 4, де оцінка 1 відповідає за найкращі результати по тому чи іншому з індикаторів, а 4 - найгірші.

Третій етап має на увазі синтез стандартизованих значень, утіленням якого може стати розрахунок узагальнювальних показників, що характеризують окремо економічний, соціальний і екологічний стан регіону. Для того, щоб урівноважити важливість кожної з трьох складових сталого регіонального розвитку, пропонується спочатку в рамках цих трьох блоків індикаторів розрахувати суми рангів для кожного міста та району макрорегіону, додаючи між собою отримані значення рангових оцінок з другого етапу, а потім підрахувати середньоарифметичні значення цих сум, розділивши отримані значення на кількість використаних індикаторів у тематичному блоці. Таким чином, отримані середньоарифметичні значення можуть бути використані для характеристики економічної, соціальної та екологічної складової сталого розвитку макрорегіону.

На наступному четвертому етапі передбачається проведення розрахунку інтегрального показника, який буде враховувати всі три елементи сталого розвитку загалом. Утіленням цього інтегрального показника є сума трьох середньоарифметичних значень, розрахованих на попередньому етапі для кожного міста та району Північно-Східного суспільно-географічного району. При цьому найменше значення інтегрального показника відповідатиме найкращому результату в процесі реалізації концепції сталого розвитку в місті чи районі досліджуваного макрорегіону.

П'ятий етап полягатиме в аналізі та узагальненні отриманих кількісних показників, побудову тематичних карт та графічних матеріалів на їх основі. Це дозволить наочно продемонструвати територіальні диспропорції сталого розвитку в даному макрорегіоні та спростить розробку механізмів покращення ситуації в майбутньому.

Перевагами цієї методики є уніфікація вимірювальної бази, яка дає можливість у єдиній зв'язці аналізувати показники, що оцінюються в різних одиницях вимірювання, а також відносна простота даного методу без необхідності використання складних математичних розрахунків, що дозволяє доволі швидко та ефективно оцінювати рівень сталого розвитку того чи іншого регіону, використовуючи широкий вибір статистичних індикаторів.

1.3. Вибір індикаторів для оцінки сталого регіонального розвитку

Індикаторами сталого регіонального розвитку в даному дослідженні повинні виступати показники, які дозволять судити про стан або зміни економічних, соціальних або екологічних складових сталого розвитку. Так, на сьогоднішній день існує ряд розроблених систем індикаторів сталого розвитку. Серед них варто відзначити різноманітні переліки показників, оформлених в звітах та аналітичних дослідженнях у рамках Організації Об'єднаних Націй: «Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies» [26], аналітичне дослідження українських вчених у рамках Цілей сталого розвитку ООН щодо вибору індикаторів та визначення базових рівнів сталого розвитку в регіонах України [3] тощо.

Таким чином вибір статистичних показників повинен відповідати тематиці сталого розвитку суспільно-географічного регіону. Кількість показників повинна бути обмежена та звужена до тих, які є практичними, актуальними й застосовними для вирішення та визначення цілей політики й пріоритетів розвитку на території Північно-Східного макрорегіону.

Для того, щоб зрозуміти поточну ситуацію в областях Північно-Східного суспільно-географічного району, потрібно скористатися статистичними даними, які можуть слугувати певними індикаторами в їхньому русі до сталого розвитку.

Показники в цьому дослідженні обрані на основі того, що вони були, наскільки це можливо, кількісно та просторово конкретними. Також важливо

було перевірити, чи можуть показники змінюватися з часом і таким чином забезпечити своєчасну інформацію, чутливу до змін. Виходячи з цих проблем, за допомогою відкритих даних інтернет-порталів Головних управлінь статистики Полтавської, Харківської та Сумської областей обрано ряд статистичних показників, які можна вважати індикаторами сталого розвитку. Вони розділені на 3 тематичних блоки, що відображають головні компоненти сталого розвитку та занесені до таблиці 1.1. Це показники економічного, соціального та екологічного розвитку регіону. Для того, щоб отримати повну й найактуальнішу інформацію, у рамках Закону України «Про публічну інформацію» автором були сформовані й направлені інформаційні запити до кожного з обласних управлінь статистики щодо доступу до статистичної інформації за період з 2013-2018 років у розрізі міст та районів Харківської, Полтавської та Сумської областей.

Після певного часу автором було отримано відповіді від обласних управлінь статистики на інформаційні запити, проте з'явилася проблема відсутності ряду статистичної інформації з деяких запитуваних пунктів в окремих областях. Так, Полтавське управління статистики не змогло надати інформацію щодо індикатора 2.3. Обладнання житлового фонду водопроводом, газом і каналізацією в розрізі міст та районів області, Харківське управління не займалося розрахунками індикаторів 2.3 та 2.5 соціального блоку, а в Сумському управлінні відсутня інформація щодо індикаторів 3.2 та 3.3 екологічного блоку.

Як бачимо, статистичні проблеми виражаються в частковій відсутності необхідної та достовірної статистичної бази. Тому саме ці проблеми викликали необхідність розрахунку середньоарифметичних значень сум рангів на третьому етапі методики оцінювання сталого розвитку для того, щоб урівноважити кожен з трьох тематичних блоків індикаторів між собою, оскільки кількість індикаторів у цих блоках для кожної з областей дещо відрізняється.

Таблиця 1.1. Список відібраних індикаторів сталого розвитку

Економічні	Соціальні	Екологічні
1.1.Капітальні інвестиції на одну особу, тис.грн.	2.1.Кількість зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), ос.	3.1.Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення, тис.т
1.2.Прямі інвестиції (акціонерний капітал), млн.дол.США	2.2.Забезпеченість населення житлом, м ² /ос.	3.2.Оборотне та повторно-послідовне водопостачання по містах та районах, тис.м ³
1.3.Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, грн.	2.3.Обладнання житлового фонду водопроводом, газом і каналізацією, % житлових будинків.	3.3.Використання свіжої води, тис.м ³
1.4.Кількість населення в розрахунку на одного штатного працівника, ос.	2.4.Прийняття в експлуатацію житла, м ² загальної площі на 1000 населення	3.4. Утворення відходів I-IV класів небезпеки, т
1.5.Роздрібний товарооборот підприємств роздрібно торгівлі в розрахунку на одну особу, грн.	2.5.Охоплення дітей дошкільною освітою, %	3.5. Площі відтворення лісів шляхом садіння та висівання лісу, га

РОЗДІЛ 2

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУ

2.1. Загальна характеристика Північно-Східного суспільно-географічного району

Для того, щоб ефективно провести оцінку сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району, потрібно, насамперед, чітко розуміти спеціалізацію, функції та місце даного регіону як в географічному, так і економічному контекстах. Тому варто зробити його коротку суспільно-географічну характеристику.

Північно-Східний суспільно-географічний район займає площу 84 тис. км² або 13,9% території України. До його складу входять Харківська, Сумська і Полтавська області. Розташований цей район у північно-східній прикордонній частині України (Рис. 2.1).

Рис. 2.1. Північно-Східний суспільно-географічний район на карті України [22]

Північно-Східний район знаходиться поблизу потужних вугільно-металургійних баз Донбасу й Придніпров'я, тому займає вигідне економіко-географічне положення. Тут є значні поклади мінерально-сировинних ресурсів - залізних руд, горючих газу і нафти, кухонної солі, будівельних матеріалів, фосфоритів тощо. За площею й кількістю жителів йому належить третє місце в державі. Основними галузями спеціалізації району є: машинобудування, сільське господарство, нафтогазовидобувний комплекс, нафтохімічна промисловість.

Основна частка в даному економічному районі в структурі населення припадає на міських жителів; густота населення дещо нижча, ніж середня по країні. Прослідковується високий вплив сільських жителів, здебільшого молоді, у міста (особливо в Харківській області). Через те що район межує з Російською Федерацією, на Харківщині та Сумщині бувають російські сільські поселення. Одночасно цілі райони, заселені українцями, є і в Росії, на прикордонні з Україною. Скрізь превалує українське населення: у Полтавській області його частка становить 88%, Сумській - 86%.

На географію й особливості населених пунктів, передусім сільських, суттєво вплинули природні умови району. Як і в інших лісостепових і північно-степових регіонах України, села великі, знаходяться поблизу річок, мають багатовулицеву забудову.

Машинобудування й металообробка є найрозвинутішими галузями промисловості. Північно-Східний район виробляє близько 20% продукції машинобудування України. Друге і третє місце відповідним чином посідають легка й харчова галузі, за ними йдуть хімія, нафтохімія, промисловість будівельних матеріалів. Машинобудування спеціалізується на виробництві устаткування для енергетики, вугільної та залізорудної промисловості, чорної металургії, транспортних засобів, сільськогосподарських машин, приладів тощо.

Найбільша територіальна зосередженість промисловості характерна для Харківської області, де обсяг продукції в розрахунку на одного жителя набагато вищий, ніж у середньому по Україні.

Високий рівень розвитку сільського господарства властивий для областей району. Так, обсяг продукції в розрахунку на одного жителя, наприклад Полтавської області, майже на 50% більший, ніж у середньому по країні. Сприятливі кліматичні умови й урожайні чорноземні ґрунти уможливають вирощування товарного зерна, зокрема пшениці, кукурудзи, а також цукрових буряків, соняшника, розвиток овочівництва й садівництва, м'ясо-молочного й м'ясо-сального тваринництва.

Харків - найбільше місто Північно-Східного економічного району і друге за кількістю населення місто в Україні. Це - важливий економічний, культурний і головний машинобудівний центр України. Місто розташоване на північному сході України, у басейні Сіверського Дінця. Згадка про Харків уперше з'являється в 1655 р., коли почали споруджувати фортецю для захисту Слобідської України від нападу кримських і ногайських татар. Документально встановлено, що Харків засновано козаками-переселенцями з Правобережної України. З середини XVII ст. до 1765 р. був центром Харківського полку. Місто розташоване на вододілі, тому має проблеми з водопостачанням, для розв'язання яких відведено водовід від каналу Дніпро - Донбас до Харкова. Промислові підприємства міста виникли в першій половині XIX ст. (сірникова фабрика - у 1820 р., чавуноливарний завод - у 1835 р., другий чавуноливарний і мідноливарний заводи - у 1846 р.). Посилено розвивалася промисловість у другій половині XIX ст. Надзвичайно швидко зростала машинобудівна галузь через близькість до вугільно-металургійних баз Донбасу і Придніпров'я, а також до споживачів. Інтенсивне залізничне будівництво цьому також сприяло. Так, у 1869 р. було збудовано Курсько-Харківсько-Азовську залізницю. А в 90-х роках XIX ст. створено залізничні виходи на Київ, Миколаїв, Севастополь, Москву.

Харків стає одним з найбільших транспортних вузлів в Україні, потужним і багатогалузевим індустріальним комплексом, центром високорозвинутої Харківської промислової агломерації. У структурі господарства основне місце займають промисловість, транспорт, будівництво. Провідними галузями машинобудування й приладобудування є енергетична та електротехнічна, до складу яких входять турбінний, електротехнічний, електромашинобудівний, кабельний та інші підприємства. У Харкові знаходяться потужні заводи тракторного і сільськогосподарського машинобудування, кілька підприємств з випуску тракторів і тракторних вузлів та деталей. Ці підприємства перебувають у тісній виробничій кооперації (випуск тракторних та інших двигунів, тракторних самохідних шасі тощо). Неабиякого розвитку набули різнопрофільні галузі воєнно-промислового комплексу, зокрема широко відоме у світі виробництво сучасних танків.

Охорона довкілля, водозабезпечення, розвиток приміської сільськогосподарської зони з метою забезпечення населення свіжими овочами, картоплею, ягодами, фруктами, молоком і молочною продукцією є актуальними господарськими та соціально-економічними проблемами Харкова.

У Північно-Східному економічному районі знаходяться й інші великі промислові центри - Суми, Полтава, Конотоп, Кременчук, Шостка та ін. Найпоширенішим виробничим профілем цих промислових центрів є машинобудування й приладобудування, харчова й легка промисловість, хімічна й нафтохімічна галузі.

Розвиток господарства району потребує розв'язання багатьох економічних, соціальних і екологічних проблем. Так, серед них особливо прослідковується збереження й підвищення природної родючості ґрунтів. Це, зокрема, підтримка балансу органічних речовин у ґрунтах, застосування дійових заходів щодо попередження їх окислення (у північній частині) та засолення (на півдні). Нагальність цієї проблеми підтверджує те, що за останні 30 років площа окислених земель району збільшилася майже у 4 рази.

Хоча район і забезпечує устаткуванням та обладнанням інші регіони України, діючі на підприємствах машини й устаткування дуже застаріли.

Вжиття невідкладних заходів потребує й ускладнення демографічної ситуації, особливо в сільській місцевості. Потрібно спрямувати район на закріплення кадрів у сільському господарстві. Для розв'язання ж цієї проблеми треба удосконалити господарський механізм та підвищити зацікавленість людей у постійному проживанні на селі та роботі в сільському господарстві. Першочергово необхідно забезпечити район, зокрема його південну, більш посушливу частину, водними ресурсами. Проблема має вирішуватися на основі сучасних технологій транспортування й економного витрачання води.

Пріоритетним є також посилення збалансованості потужностей підприємств харчової промисловості з обсягами виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в молочній, м'ясній, цукровій, овочево-консервній галузях. Це зменшить втрати на перевезення продукції, її зберігання та переробку [24].

2.2. Оцінка рівнів сталого розвитку областей Північно-Східного суспільно-географічного району

На основі описаної в підрозділі 1.2. методики оцінювання сталого регіонального розвитку та за допомогою ряду блоків статистичної інформації, що відповідають трьом складовим сталого розвитку (економічного, соціального та екологічного), у даному дослідженні була проведена оцінка стану збалансованості розвитку Північно-Східного суспільно-географічного регіону в розрізі адміністративних районів та міст обласного значення.

Помістивши знайдену статистичну інформацію в табличну форму (Додаток А, Додаток Б, Додаток В) та згрупувавши її в три тематичні блоки, розглянемо основні показники сталого розвитку Північно-Східного макрорегіону більш детально.

2.2.1. Економічний компонент сталого розвитку

Почнімо аналіз отриманих статистичних даних з економічного блоку індикаторів. Для полегшення візуального сприйняття інформації по даному компоненту сталого регіонального розвитку було створено таблицю 2.1. і внесено до неї узагальнюючі показники економічного компоненту у вигляді середньоарифметичних значень суми рангів економічних індикаторів за 2018 рік у розрізі міст та районів кожної з трьох областей Північно-Східного суспільно-географічного району. Крім того, за допомогою програми Adobe Illustrator та на основі даних таблиці 2.1. ми побудували тематичну карту (рис. 2.1), на якій показали рівень економічного розвитку міст та районів, виділивши їх на карті та в таблиці відповідними кольорами.

Таблиця 2.1. Економічний компонент сталого регіонального розвитку району ¹

Харківська область	Середнє арифметичне суми рангів	Полтавська область	Середнє арифметичне суми рангів	Сумська область	Середнє арифметичне суми рангів
м. Харків	1,2	м. Полтава	1	м. Суми	1
м. Ізюм	3,2	м. Гадяч	2	м. Глухів	2,8
м. Куп'янськ	2,8	м. Горішні Плавні	1	м. Конотоп	2,2
м. Лозова	2,4	м. Кременчук	1,2	м. Лебедин	3
м. Люботин	3	м. Лубни	2,4	м. Охтирка	2,4
м. Первомайський	2,6	м. Миргород	1,8	м. Ромни	2,4
м. Чугуїв	2,6			м. Шостка	2,4
Райони					

Балаклійський	2,2	Великобагачанський	2,4	Білопільський	2,4
Барвінківський	3,4	Гадяцький	3,4	Буринський	3
Близнюківський	3,6	Глобинський	1,8	Великописарівський	3,4
Богодухівський	3	Гребінківський	2,2	Глухівський	3
Борівський	3,4	Диканський	2,4	Конотопський	3
Валківський	3,4	Зіньківський	2,4	Краснопільський	3,6
Великобурлуцький	2,6	Карлівський	2,2	Кролевецький	2,8
Вовчанський	2,4	Кобеляцький	2,6	Лебединський	3,6
Дворічанський	3,6	Козельщинський	2,8	Липоводолинський	2,6
Дергачівський	1,4	Котелевський	2,4	Недригайлівський	3,8
Зачепилівський	3,6	Кременчуцький	2,6	Охтирський	2,8
Зміївський	2,6	Лохвицький	1,6	Путівльський	3,4
Золочівський	3,6	Лубенський	3	Роменський	3
Ізюмський	2,8	Машівський	2	Середино-Будський	3,6
Кегичівський	2,6	Миргородський	3	Сумський	2,8
Коломацький	3	Новосанжарський	2,8	Тростянецький	1,6
Красноградський	1,6	Оржицький	2,8	Шосткинський	3,6
Краснокутський	3,4	Пирятинський	2,2	Ямпільський	3,6
Куп'янський	3,6	Полтавський	2		
Лозівський	3,4	Решетилівський	2,6		
Нововодолазький	2,8	Семенівський	2,8		
Первомайський	3	Хорольський	2,4		

Печенізький	2,8	Чорнухинський	3,6		
Сахновщинський	3,6	Чутівський	3,2		
Харківський	2	Шишацький	1,8		
Чугуївський	2,6				
Шевченківський	3,2				

¹Примітка. Розраховано на основі статистичних даних (Таблиці А.1, А.2, А.3, А.4, А.5, Б.1, Б.2, Б.3, Б.4, Б.5, В.1, В.2, В.3, В.4, В.5)

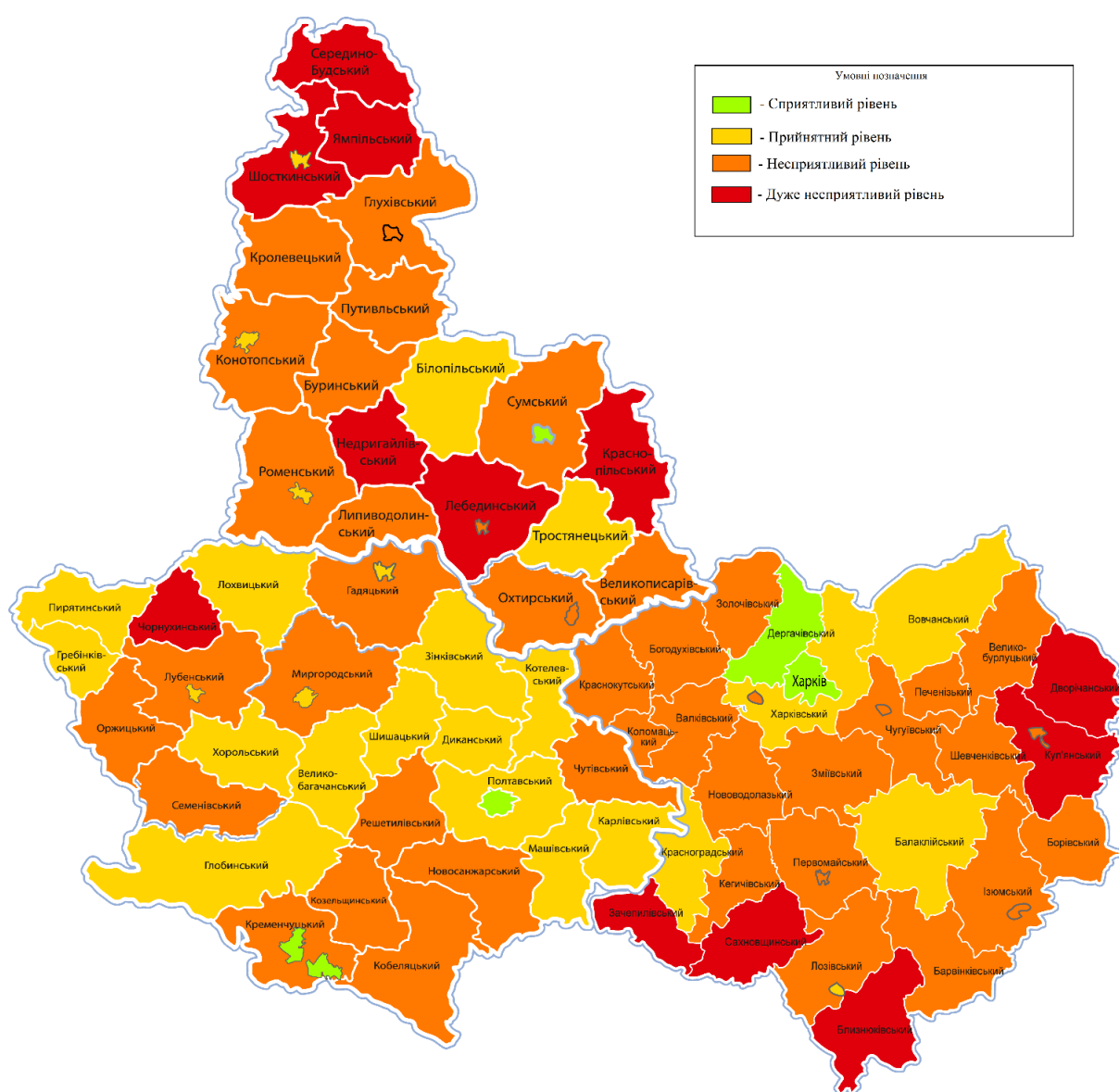

Рис. 2.2. Рівні економічного розвитку Північно-Східного макрорегіону

Як бачимо, економічний компонент сталого регіонального розвитку в Північно-Східному суспільно-географічному районі характеризується різкими диспропорціями, причинами яких є різноманітні географічні, економічні, політичні фактори. Так, відразу можемо зауважити, що найкращі показники економічного розвитку демонструють, насамперед, великі міста макрорегіону, у яких значною мірою розвинена промисловість. Це, у першу чергу, такі міста, як Харків, Полтава, Суми, Кременчук та Горішні Плавні. Ці міста виступають центрами різноманітних галузей промисловості: машинобудування, хімічної, нафто-хімічної тощо. Тут знаходяться великі містоутворюючі підприємства, такі як ВАТ «Турбоатом», Харківський тракторний завод, Завод імені Малишева в Харкові, Сумхімпром у Сумах, Кременчузький автомобільний завод у Кременчузі, Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат у Горішніх Плавнях. Крім того, ці міста виступають транспортними вузлами, фінансовими та науковими центрами досліджуваного регіону. Тобто цілком закономірно, що показники середньої заробітної плати, капітальних інвестицій та наявності робочих місць у порівнянні з іншими районами макрорегіону будуть достатньо високими.

Далі можемо розглянути ті міста та райони, які характеризуються прийнятним рівнем економічного розвитку. Як бачимо з таблиці та карти, до цієї групи належить, передусім, велика частина малих міст Полтавської та Сумської областей, а також ті райони, на території яких знаходиться певна кількість виробничих підприємств, які й забезпечують роботою та достойними доходами місцевих жителів. Варто зауважити, що більшість районів із прийнятним рівнем економічного розвитку знаходиться в Полтавській області, що може бути нап'язаним пов'язаним з високим рівнем розвитку сільського господарства та аграрної сфери в цілому в означуваній області. У Полтавській області знаходиться велика кількість агрохолдингів та підприємств обробки сільськогосподарської продукції, при цьому вони досить рівномірно розташовані на території області. Таким чином ці райони за своїми показниками близькі до рівня економічного розвитку деяких малих міст

макрорегіону, таких як Ромни, Конотоп, Миргород тощо, які мають ряд промислових підприємств та притягують до себе на роботу населення навколишніх сіл.

До категорії з несприятливим рівнем розвитку економічної складової потрапили міста та райони Північно-Східного макрорегіону, для яких характерними є ряд проблем з економічною та фінансовою стабільністю, відсутністю надійних джерел бюджетних надходжень та залежністю від субсидування та дотацій з інших більш заможних регіонів. Описана ситуація по'язана з різними факторами, починаючи від сильної нехватки робочої сили та вільних робочих місць, закінчуючи браком прямих та капітальних інвестицій. Такий рівень економічної складової притаманний для більшості міст і районів Сумської та Харківської областей. Частково згадана ситуація пояснюється проблемами економічного відновлення в досліджуваному регіоні після кризи 2014 року, оскільки для великої частини підприємств основним ринком збуту їхньої продукції була сусідня Росія, унаслідок чого розірвалася велика кількість виробничих та торгівельних ланцюжків. Проте на сучасному етапі відбувається переорієнтація місцевих виробників на нові ринки в Європі та Азії, і тому для більшості з цих міст та районів в даній категорії існують точки зростання для їхнього динамічного відновлення. Тобто, на сьогодні для них це можливість вибудувати нові ефективні виробничі зв'язки та цикли в рамках сталого розвитку.

Варто також проаналізувати райони, що потрапили до категорії з дуже несприятливим рівнем економічного розвитку. Як бачимо з карти, то це переважно прикордонні райони Сумської та Харківської областей, у яких дуже гостро постають проблеми з пошуком роботи, відсутністю мінімальних інвестицій та значним відтоком населення в більші міста та райони. Можемо виділити кластер таких неблагополучних районів на крайній півночі Сумської області (Середино-Будський, Шосткинський та Ямпільський райони) та на крайньому сході Харківської області (Куп'янський та Дворічанський райони). Для цих районів варто розробити цільові програми з їхньої підтримки та

створити точки потенційного зростання. Це можуть бути різноманітні інфраструктурні проекти, залучення іноземних фондів із підтримки сталого розвитку, наприклад, залучити Швейцарсько-український проект з підтримки децентралізації в Україні DESPRO тощо.

2.2.2. Соціальний компонент сталого розвитку

Оцінка соціального компоненту сталого розвитку за представлена в таблиці 2.2. та карті рівнів соціального розвитку Північно-Східного макрорегіону (рис. 2.3).

Таблиця 2.2. Соціальний компонент сталого регіонального розвитку району¹

Харківська область	Середнє арифметичне суми рангів	Полтавська область	Середнє арифметичне суми рангів	Сумська область	Середнє арифметичне суми рангів
м. Харків	2,0	м. Полтава	1,75	м. Суми	1,4
м. Ізюм	2,3	м. Гадяч	1,5	м. Глухів	2,4
м. Куп'янськ	4,0	м. Горішні Плавні	2,25	м. Конотоп	2,4
м. Лозова	3,3	м. Кременчук	2	м. Лебедин	2,4
м. Люботин	2,0	м. Лубни	2,25	м. Охтирка	2,6
м. Первомайський	2,7	м. Миргород	2,25	м. Ромни	1,8
м. Чугуїв	2,0			м. Шостка	2,6
Райони					
Балаклійський	3,0	Великобагачанський	2,5	Білопільський	3,4

Барвінківський	3,0	Гадяцький	1,5	Буринський	3,2
Близнюківський	3,3	Глобинський	2,25	Великописарівський	3,2
Богодухівський	3,0	Гребінківський	2,5	Глухівський	3,2
Борівський	3,3	Диканський	2,5	Конотопський	2,6
Валківський	3,0	Зіньківський	2,5	Краснопільський	3,4
Великобурлуцький	3,3	Карлівський	2,75	Кролевецький	2,6
Вовчанський	2,3	Кобеляцький	2,25	Лебединський	3,4
Дворічанський	3,3	Козельщинський	3,25	Липоводолинський	3,2
Дергачівський	2,3	Котелевський	2,5	Недригайлівський	3,2
Зачепилівський	3,3	Кременчуцький	2,5	Охтирський	2,8
Зміївський	2,7	Лохвицький	2,25	Путивльський	2,2
Золочівський	2,7	Лубенський	2,5	Роменський	2,6
Ізюмський	3,0	Машівський	3	Середино-Будський	2,4
Кегичівський	4,0	Миргородський	2,5	Сумський	2,6
Коломацький	3,0	Новосанжарський	2,5	Тростянецький	2,4
Красноградський	3,0	Оржицький	2,75	Шосткинський	3
Краснокутський	3,3	Пирятинський	2,5	Ямпільський	2,6
Куп'янський	3,0	Полтавський	2,25		
Лозівський	3,7	Решетилівський	2,75		
Нововодолазький	2,0	Семенівський	3,25		
Первомайський	2,7	Хорольський	2,5		
Печенізький	2,7	Чорнухинський	2,5		
Сахновщинський	3,0	Чутівський	3		

Харківський	1,7	Шишацький	3,25		
Чугуївський	2,0				
Шевченківський	3,3				

¹Примітка. Розраховано на основі статистичних даних (Таблиці А.6, А.7, А.8, А.9, А.10, Б.6, Б.7, Б.8, Б.9, В.6, В.7, В.8)

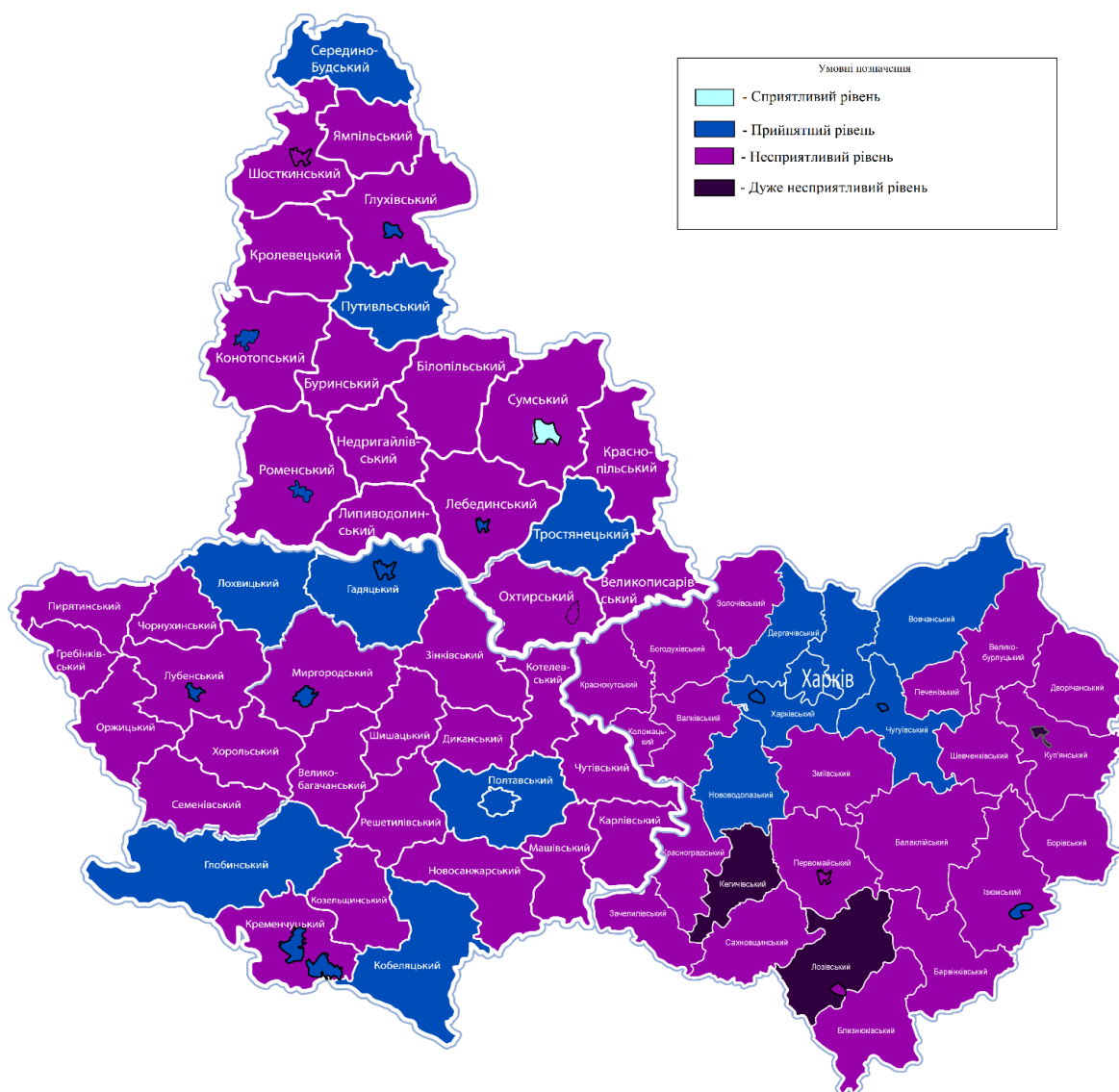

Рис. 2.3. Рівні соціального розвитку Північно-Східного макрорегіону

Поглянувши на отримані карту та таблицю рівнів соціального розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району, відразу варто відмітити

той факт, що більшість міст та районів макрорегіону відносяться лише до двох з чотирьох категорій рівнів соціального розвитку. Причому абсолютна більшість належить до категорії з несприятливим рівнем соціального розвитку, що вже може говорити про велику кількість соціальних проблем в досліджуваному макрорегіоні.

Так, у результаті розрахунку узагальнюючого показника для даного блоку, було встановлено, що лише місто Суми можна віднести до категорії з сприятливим рівнем соціального розвитку, що може пояснюватися гарними позиціями в розрізі більшості окремо відібраних соціальних індикаторів на фоні інших міст та районів макрорегіону. Суми, будучи містом середніх розмірів, не має якихось сильно виражених соціальних проблем та негараздів, для нього характерна висока забезпеченість житлом місцевих жителів та обладнання цього житла послугами для комфортного проживання (каналізація, водопровід, гаряче водопостачання). Кількість безробітних у розрахунку на одну вакансію тут мінімальна. Тобто можна говорити, що місто дійсно заслуговує на високу оцінку соціального розвитку, якщо взяти до уваги масштаби Північно-Східного суспільно-географічного району.

Аналізуючи ж міста та райони, які потрапили до категорії з прийнятним рівнем соціального розвитку, хочеться відразу виділити велику концентрацію районів цієї категорії навколо найбільшого міста макрорегіону – Харкова. Це говорить про те, що дані райони активно експлуатують соціальну інфраструктуру міста, а за рахунок того, що Харків ще за радянських часів виступав виробничим та науковим центром Слобідської України, навколо нього відбувалася активна забудова в прилеглих районах та містах житлом та іншими об'єктами інфраструктури. Тому ці райони мають прийнятну забезпеченість як школами, дитсадками, лікарнями, так і комунальною інфраструктурою. Тобто на цьому прикладі ми бачимо процес агломерування навколо міста Харків і можемо говорити про так звану Харківську агломерацію. Крім того, до даної категорії відноситься й більшість інших міст суспільно-географічного району, для яких характерні відносно прийнятний рівень безробіття та забезпеченість

соціальною інфраструктурою. Можемо лише відмітити, що забезпеченість житлом у малих містах дещо нижча в порівнянні з більшістю районів та обласними центрами, що може бути пов'язаним із великою кількістю покинутого порожнього житла в сільській місцевості та більш активним його будівництвом в обласних центрах.

Як ми вже відмітили, до групи з несприятливим рівнем соціального розвитку відноситься абсолютна більшість районів макрорегіону, тому що в них спостерігається ряд проблем, насамперед, з високим рівнем безробіття, низьким відсотком житлового фонду, обладнаного різноманітними комунальними послугами, а також різноманітними проблемами з доступом до якісних освітніх та медичних послуг. Тому саме ці райони, у першу чергу, повинні стати об'єктом оптимізації та підвищення конкурентоспроможності соціальної сфери в рамках стратегій та програм сталого розвитку, які розробляються для даного макрорегіону.

До категорії з найбільш несприятливим рівнем соціального розвитку потрапили місто Куп'янськ та два райони Харківської області у зв'язку з найгіршими результатами по більшості з соціальних індикаторів відносно інших міст та районів макрорегіону.

2.2.3. Екологічний компонент сталого розвитку

Важливе місце в оцінці сталого розвитку Північно-Східного макрорегіону також займає екологічна сфера. Тому ми за допомогою відібраних екологічних даних змогли оцінити вплив досліджуваного компонента на рівень збалансованого розвитку макрорегіону і за аналогією аналізу перших двох тематичних блоків побудували таблицю 2.3. з узагальненими показниками екологічного блоку, а також карту (рис. 2.4.), на якій зобразили територіальний розподіл цих узагальнених показників по містам та районам макрорегіону.

Так, до категорії сприятливого екологічного розвитку потрапив досить вузький концентрований кластер північних районів Сумської області. Такий

розподіл та концентрацію можемо, у першу чергу, пояснити самим географічним положенням даних районів, бо вони знаходяться на території природно-географічного регіону Полісся, що характеризується високим рівнем заліснення та відносно стійкою екосистемою, яка ще не зазнала дуже руйнівного впливу з боку людини. На їхній території знаходиться декілька значимих природоохоронних територій, одним з яких є Деснянсько-Старогутський національний парк.

До категорії з прийнятними умовами екологічного розвитку потрапила значна частина міст та районів макрорегіону. Серед них можемо виділити три основних географічно сконцентрованих кластери. Це група районів у центральній частині Сумської області, яка ділить область навпіл і простягається з півночі на південь. Другий кластер – це група з чотирьох районів, розташованих на південному сході Сумської області. До третього ж кластеру можемо віднести майже всі райони в східній прикордонній частині Харківської області. Для цих міст та районів характерними є прийнятні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферу, утворення відходів I-IV класу небезпеки, також проводяться заходи з лісовідновлення та захисту лісів. Важливо зазначити, що до цієї категорії потрапляє й значна частина малих міст макрорегіону, що може пояснюватися відносно високим рівнем оборотно-повторного водовикористання та дещо нижчим споживанням свіжої води в порівнянні з більшістю сільськогосподарських районів, де вона неефективно використовується для поливу посівів.

Проводячи аналіз тих міст та районів, які відносяться до категорії з несприятливим рівнем екологічного розвитку, можемо сказати, що це, насамперед, райони сільськогосподарського виробництва, які знаходяться в південній частині макрорегіону. Для них характерними є нераціональне та значне використання свіжої води, тому в деяких районах існують серйозні проблеми з водопостачанням, інколи навіть питної води (насамперед, у районах Харківської області). Крім того, лісонасадження та лісовідновлення тут майже не проводиться, що знову ж таки може бути пов'язаним з активною

експлуатацією величезних територій у сільському господарстві. Це призводить до значної деградації родючих ґрунтів на даній території і є однією з першочергових проблем екологічної сфери в контексті сталого розвитку.

У результаті розрахунків до категорії з найбільш несприятливим рівнем екологічного розвитку потрапило місто Суми. Для нього характерним є величезне споживання свіжої води, що у свою чергу може пояснюватися великим відсотком обладнання житла комунальними послугами на основі показників соціального блоку, а тому жителі міста дуже нераціонально й у значних обсягах використовують свіжу воду для своїх потреб. Крім того, у місті працює чимало підприємств хімічної промисловості (Сумхімпром), викиди яких як за обсягом, так і шкідливістю негативно впливають на загальну картину в екологічній сфері.

Таблиця 2.3. Екологічний компонент сталого регіонального розвитку району¹

Харківська область	Середнє арифметичне суми рангів	Полтавська область	Середнє арифметичне суми рангів	Сумська область	Середнє арифметичне суми рангів
м. Харків	2,8	м. Полтава	2,6	м. Суми	4,0
м. Ізюм	2,8	м. Гадяч	2,2	м. Глухів	2,3
м. Куп'янськ	2,6	м. Горішні Плавні	3,4	м. Конотоп	2,7
м. Лозова	2,8	м. Кременчук	3,2	м. Лебедин	1,3
м. Люботин	2,2	м. Лубни	2,2	м. Охтирка	3,0
м. Первомайський	2	м. Миргород	2,2	м. Ромни	2,0
м. Чугуїв	2,2			м. Шостка	3,0
Райони					

Балаклійський	2,8	Великобагачанський	3	Білопільський	3,0
Барвінківський	2,4	Гадяцький	3,2	Буринський	2,3
Близнюківський	2	Глобинський	3,2	Великописарівський	2,0
Богодухівський	2,8	Гребінківський	2,8	Глухівський	2,0
Борівський	2,4	Диканський	3,2	Конотопський	1,3
Валківський	2,8	Зіньківський	3,4	Краснопільський	2,3
Великобурлуцький	2,6	Карлівський	3	Кролевецький	1,3
Вовчанський	2,4	Кобеляцький	2,6	Лебединський	3,0
Дворічанський	2,2	Козельщинський	2,8	Липоводолинський	2,0
Дергачівський	2,8	Котелевський	2,6	Недригайлівський	1,7
Зачепилівський	2,2	Кременчуцький	2,4	Охтирський	1,7
Зміївський	3	Лохвицький	3,4	Путівльський	2,0
Золочівський	2,4	Лубенський	2,6	Роменський	2,7
Ізюмський	2,2	Машівський	2,8	Середино-Будський	1,0
Кегичівський	3,2	Миргородський	2,8	Сумський	3,0
Коломацький	2,6	Новосанжарський	2,8	Тростянецький	1,7
Красноградський	3,2	Оржицький	2,8	Шосткинський	1,0
Краснокутський	2,6	Пирятинський	2,6	Ямпільський	1,3
Куп'янський	1,8	Полтавський	2,2		
Лозівський	2,2	Решетилівський	2,8		
Нововодолазький	3,2	Семенівський	2,6		
Первомайський	3	Хорольський	2,8		

Печенізький	2,6	Чорнухинський	2,4		
Сахновщинський	2,8	Чутівський	3		
Харківський	3	Шишацький	3,2		
Чугуївський	3,4				
Шевченківський	2,4				

¹Примітка. Розраховано на основі статистичних даних (Таблиці А.11, А.12, А.13, Б.10, Б.11, Б.12, Б.13, Б.14, В.9, В.10, В.11, В.12, В.13)

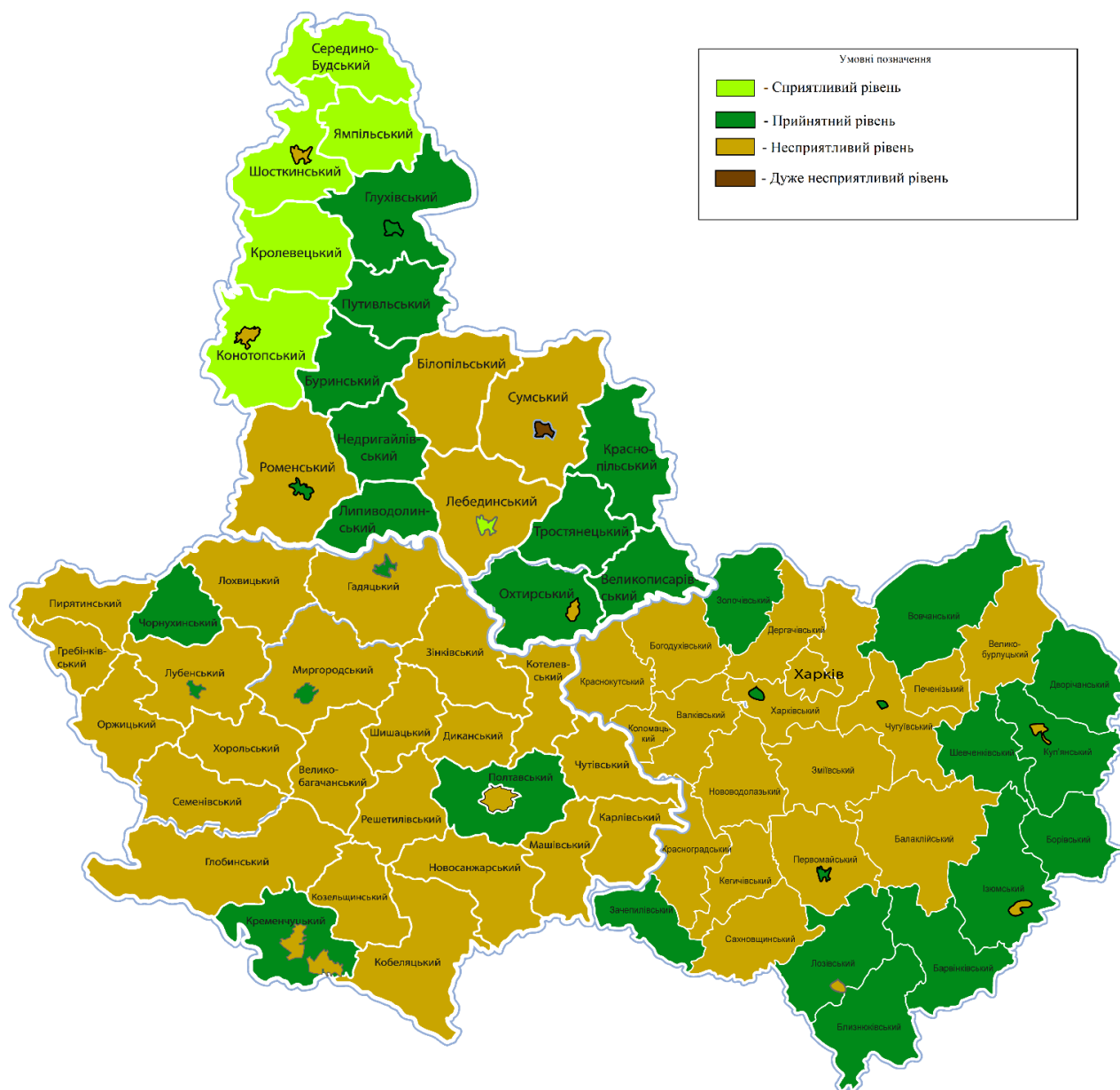

Рис. 2.4. Рівні екологічного розвитку Північно-Східного макрорегіону

2.2.4. Інтегральна оцінка сталого розвитку

Під час четвертого етапу, опираючись на нашу методику оцінки сталого розвитку регіону, ми розрахували інтегральний показник сталого регіонального розвитку. Саме він дає найбільш точну та конкретну оцінку макрорегіону в його русі до збалансованості всіх трьох складових даної концепції. Для того щоб візуалізувати територіальний розподіл рівнів збалансованості в розрізі міст та районів макрорегіону, нами була побудована таблиця 2.4., а також тематична карта (рис. 2.5.). Крім того, для зручності сприйняття інтегрального показника проведено ранжування міст та районів на 4 групи рівнів збалансованості: від високого до дуже низького рівня збалансованого розвитку.

Таблиця 2.4. Інтегральна оцінка сталого розвитку регіону

Харківська область	Інтегрований показник	Ранг	Полтавська область	Інтегрований показник	Ранг	Сумська область	Інтегрований показник	Ранг
м. Харків	6,0	1	м. Полтава	5,4	1	м. Суми	6,4	1
м. Ізюм	8,3	3	м. Гадяч	5,7	1	м. Глухів	7,5	2
м. Куп'янськ	9,4	4	м. Горішні Плавні	6,7	2	м. Конотоп	7,3	2
м. Лозова	8,5	3	м. Кременчук	6,4	1	м. Лебедин	6,7	2
м. Люботин	7,2	2	м. Лубни	6,9	2	м. Охтирка	8,0	3
м. Первомайський	7,3	2	м. Миргород	6,3	1	м. Ромни	6,2	1
м. Чугуїв	6,8	2				м. Шостка	8,0	3
Райони								
Балаклійський	8,0	3	Великобагачанський	7,9	2	Білопільський	8,8	3

Барвінківський	8,8	3	Гадяцький	8,1	3	Буринський	8,5	3
Близнюківський	8,9	3	Глобинський	7,3	2	Великописарівський	8,6	3
Богодучівський	8,8	3	Гребінківський	7,5	2	Глухівський	8,2	3
Борівський	9,1	4	Диканський	8,1	3	Конотопський	6,9	2
Валківський	9,2	4	Зіньківський	8,3	3	Краснопільський	9,3	4
Великобурлуцький	8,5	3	Карлівський	8,0	3	Кролевецький	6,7	2
Вовчанський	7,1	2	Кобеляцький	7,5	2	Лебединський	10,0	4
Дворічанський	9,1	4	Козельщинський	8,9	3	Липоводолинський	7,8	2
Дергачівський	6,5	2	Котелевський	7,5	2	Недригайлівський	8,7	3
Зачепилівський	9,1	4	Кременчуцький	7,5	2	Охтирський	7,3	2
Зміївський	8,3	3	Лохвицький	7,3	2	Путівльський	7,6	2
Золочівський	8,7	3	Лубенський	8,1	3	Роменський	8,3	3
Ізюмський	8,0	3	Машівський	7,8	2	Середино-Будський	7,0	2
Кегичівський	9,8	4	Миргородський	8,3	3	Сумський	8,4	3
Коломацький	8,6	3	Новосанжарський	8,1	3	Тростянецький	5,7	1
Красноградський	7,8	2	Оржицький	8,4	3	Шосткинський	7,6	2
Краснокутський	9,3	4	Пирятинський	7,3	2	Ямпільський	7,5	2
Куп'янський	8,4	3	Полтавський	6,5	2			
Лозівський	9,3	4	Решетилівський	8,2	3			
Нововодолазький	8,0	3	Семенівський	8,7	3			
Первомайський	8,7	3	Хорольський	7,7	2			
Печенізький	8,1	3	Чорнухинський	8,5	3			

Сахновщинський	9,4	4	Чутівський	9,2	4			
Харківський	6,7	2	Шишацький	8,3	3			
Чугуївський	8,0	3						
Шевченківський	8,9	3						

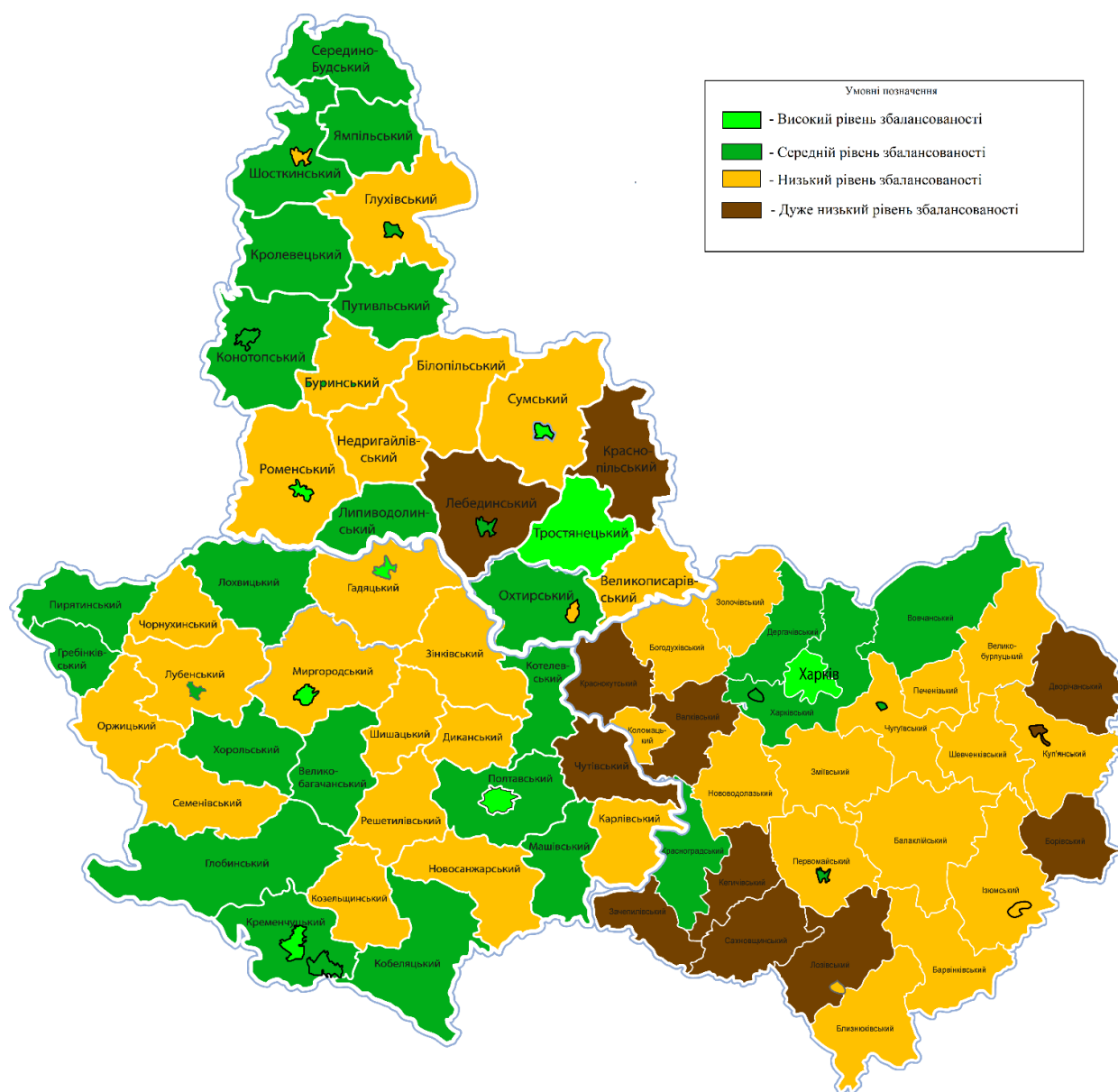

Рис. 2.5. Інтегрований показник сталого розвитку

Як бачимо з таблиці та карти, високий рівень збалансованості притаманний для обласних центрів, деяких малих міст, а також Тростянецького району Сумської області. Така ситуація цілком виправдана, бо справді за рахунок того, що в цих містах економічний та соціальний блоки характеризуються достатнім рівнем розвитку, загальний інтегрований показник тут також є високим. Окремо хочеться виділити місто Полтаву з найкращою інтегрованою оцінкою сталого розвитку, яка становить 5,4. А також Тростянецький район, який, на нашу думку, є майже ідеальним прикладом адміністративного району, у якому в збалансованому стані знаходяться всі 3 сфери сталого розвитку. У ньому ефективно працює економічна складова за рахунок розташованої тут Тростянецької шоколадної фабрики, район виділяється з відносно сусідніх районів прийнятним рівнем розвитку соціальної сфери, і, що дуже важливо, на його території досить розвинена екологічна складова й немає серйозних проблем з надлишковими викидами шкідливих речовин або ж масового знеліснення території.

До групи ж із середнім рівнем збалансованого розвитку потрапляють міста та райони Слобожанщини, у яких спостерігаються прийнятні показники по більшості з компонентів сталого розвитку. Проте для них може бути характерним явище, коли одна із складових має гарні показники, а інша - дуже несприятливі. Це є проблемою для збалансованості, оскільки одна сфера може «витягувати» інтегрований показник на більш високий рівень, або ж сильно занижувати його, якщо ми говоримо про негативні рівні розвитку. Наприклад, місто Лебедин Сумської області, маючи гарні показники екологічного рівня розвитку, на виході показує проблеми із збалансованістю за рахунок негативної оцінки в економічній сфері.

Аналізуючи адміністративні одиниці, які потрапили до категорії з низьким рівнем збалансованості, можемо говорити про те, що це, у першу чергу, ті міста та райони, які мають значні проблеми в розрізі більшості сфер сталого розвитку. Вони можуть бути найрізноманітнішими, проте про збалансованість не може йти мова, коли місто чи район мають велику кількість

населення за межею бідності внаслідок низьких зарплат та відсутності робочих місць, або ж коли значні території району займають сміттєзвалища, а відновленням навколишнього середовища практично не займаються. Не можемо ми говорити про збалансованість і тоді, коли за рахунок екстенсивного використання природних ресурсів отримується короткострокова економічна вигода, як, наприклад, експлуатація родючих ґрунтів в сільському господарстві без меліоративних заходів. Так, приміром, ми можемо бачити, що північні області Сумської області мають кращу інтегровану оцінку сталого розвитку на відміну від деяких районів Полтавської області, у яких практикується екстенсивне сільськогосподарське виробництво.

Варто також відмити, що в межах макрорегіону представлено декілька районів, які потрапили до групи з дуже низьким рівнем стійкого розвитку. Це, у першу чергу, ті території, для яких притаманні низькі оцінки розвитку по всіх трьох компонентах сталого розвитку. Тобто ми говоримо про комплексні проблеми соціально-економіко-екологічного характеру, які тісно пов'язані між собою. Ці райони не є привабливими для інвестицій, вони відштовхують місцевих жителів унаслідок слабо розвинутого соціального сектору, а екологічні проблеми не дозволяють розвиватися людському капіталу та створюють ще більше проблем для двох інших складових сталого розвитку. Для того, щоб розірвати це кільце проблем, на нашу думку, спочатку потрібно сконцентрувати увагу місцевої влади на вирішенні проблем у якомусь одному з секторів, при чому не порушуючи в ще більш гіршу сторону показники інших. Це дозволить створити початкову точку зростання для цих районів, що в майбутньому дозволить підтягнути й інші складові сталого розвитку до прийняттого рівня.

РОЗДІЛ 3

УПРАВЛІННЯ ТА МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОМУ РАЙОНІ

3.1. Механізми впровадження концепції сталого розвитку в Північно-Східному суспільно-географічному районі

Для втілення в життя концепції сталого регіонального розвитку в масштабі Північно-Східного суспільно-географічного району необхідно мати такі механізми, які спираються на внутрішні й зовнішні економічні інтереси країни та регіону. Оскільки основною рушійною силою будь-якої держави є регіони, тільки комплексність розвитку дає змогу забезпечити прогрес у кожній ланці господарства й життєдіяльності людей.

У загальному механізмі стратегії сталого розвитку регіону (рис. 3.1.) прийнято виділяти такі напрями його розвитку, як: правові, організаційні, фінансові, економіко-інноваційні, соціальні, екологічні та інформаційні.

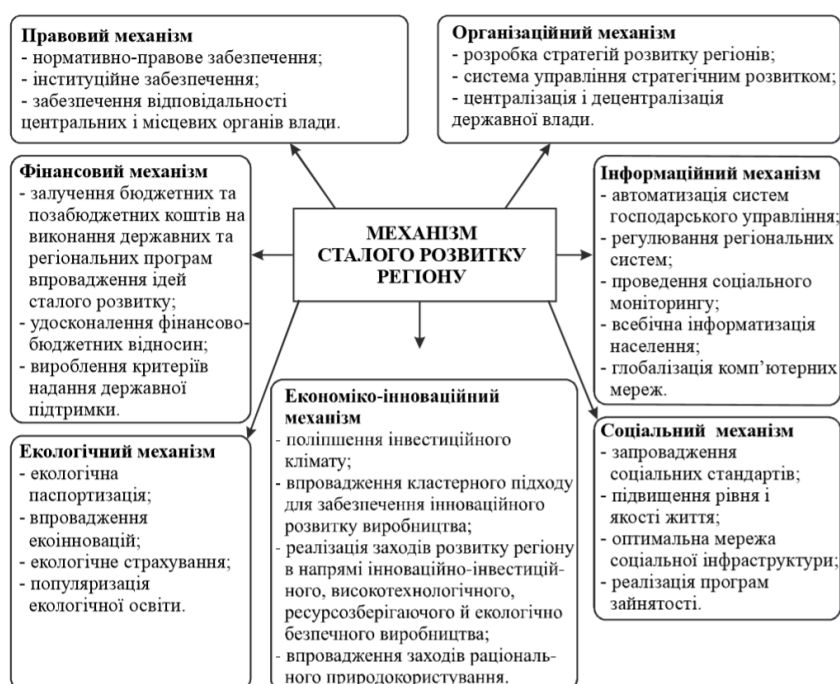

Рис. 3.1. Загальний механізм сталого регіонального розвитку [2; с. 207]

Правовий механізм - нормативно-правове забезпечення; інституційне забезпечення; забезпечення відповідальності центральних і місцевих органів влади.

Організаційний механізм - розробка стратегій розвитку регіонів; система управління стратегічним розвитком; централізація і децентралізація державної влади.

Фінансовий механізм - залучення бюджетних та позабюджетних коштів на виконання державних та регіональних програм упровадження ідей сталого розвитку; удосконалення фінансово бюджетних відносин; вироблення критеріїв надання державної підтримки.

Економіко-інвестиційний - поліпшення інвестиційного клімату; упровадження кластерного підходу для забезпечення інноваційного розвитку виробництва; реалізація заходів розвитку регіону в напрямі інноваційно-інвестиційного, високотехнологічного, ресурсозберігаючого й екологічно безпечного виробництва; упровадження заходів раціонального природокористування.

Екологічний механізм - екологічна паспортизація; упровадження інноваційних екологічних технологій; екологічне страхування; популяризація екологічної освіти.

Соціальний механізм - запровадження соціальних стандартів; підвищення рівня і якості життя; оптимальна мережа соціальної інфраструктури; реалізація програм зайнятості.

Інформаційний механізм - автоматизація систем господарського управління; регулювання регіональних систем; проведення соціального моніторингу; всебічна інформатизація населення.

Нормативно-правовою базою для розроблення регіональних стратегій розвитку в Україні є Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Концепція державної регіональної політики, відповідні акти

Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних та місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування відповідного регіону. Стратегії регіонального розвитку пов'язані з такими важливими й складними процесами, як формування ринкових відносин, розвиток нових форм власності, пріоритетний соціальний розвиток, екологічний стан, демографічна ситуація та інші [5].

Висхідний розвиток економіки можливий за умов її інноваційної спрямованості, коли, поряд із врахуванням специфічних особливостей регіону та менталітету населення, вона стане основою для вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем у суспільстві. Тому економіко-інноваційний механізм передбачає застосування такої сукупності заходів, які б найефективніше сприяли подоланню проблем і спрямовували розвиток регіону в напрямі інноваційно-інвестиційного, високотехнологічного, ресурсощадного й екологічно-безпечного виробництва. Так, економіко-інноваційний механізм та врегулювання ринкових відносин мають бути спрямовані на раціональне природокористування, зниження навантаження на екосистему, залучення бюджетних та позабюджетних коштів на виконання регіональних програм упровадження ідей сталого розвитку. Також необхідно визначити пріоритети розвитку промислового й аграрного комплексів, бо саме вони мають стати основою розбудови регіональної економіки. Перевага має надаватися тим діючим підприємствам, які орієнтуються на випуск наукомісткої, екологічно безпечної продукції, використовують сучасні технології, насамперед, ресурсощадні.

Організаційний механізм сталого розвитку Північно-Східного макрорегіону має базуватися на тому, щоб територіальні органи були зацікавлені в ефективній роботі всіх підприємств території, незалежно від форми власності, а останні мали відчутну віддачу від комплексності розвитку. Організаційне забезпечення реалізації стратегії передбачає нову систему управління стратегічним розвитком, створення цільової організаційної структури - міжвідомчого органу з реалізації стратегії, покликаної забезпечити

консолідацію зусиль різних рівнів управління, приватного сектору й громадськості, а також контроль за реалізацією стратегії з боку перерахованих сторін. Тому першочерговою умовою ефективного державного управління є оптимальне розмежування повноважень між центром й органами місцевого самоврядування.

Важливим аспектом фінансового механізму є удосконалення фінансово-бюджетних відносин між центром й областями, які входять до складу Північно-Східного регіону, вироблення критеріїв і механізмів надання державної підтримки, виконання завдань та пріоритетні напрями стратегії фінансуватимуться за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел. Під час фінансування заходів з реалізації стратегії сталого розвитку усі виконавці повинні забезпечити виконання запланованих завдань з максимальною результативністю та ефективністю в їх використанні.

Пріоритетним є формування фінансових джерел на основі державно-приватного партнерства. Державна фінансова підтримка регіонального розвитку розглядається як одночасне фінансування з державного та місцевого бюджетів. При цьому обсяг коштів з місцевих бюджетів має не зменшуватися в разі фінансування визначених державою пріоритетів у регіональному розвитку. Частка участі місцевих бюджетів у реалізації стратегії визначатиметься з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіону.

Соціальний механізм має сприяти створенню умов для підвищення рівня і якості життя населення Північно-Східного регіону через запровадження соціальних стандартів, формування оптимальної мережі закладів соціальної інфраструктури, спрямування інвестицій у їх подальший розвиток і підвищення якості послуг. Індикаторами соціальної орієнтації розвитку регіону треба вважати динаміку реального рівня споживання соціальних благ, народжуваність і смертність, фізичне та духовне здоров'я населення, тривалість життя тощо. Соціальну орієнтацію регіонального розвитку треба оцінювати й забезпечувати з урахуванням ідей сталості та збалансованості [4]. Соціально орієнтований регіональний розвиток потребує також нагального створення в

регіонах нових робочих місць і реальної реалізації регіональних програм зайнятості. Соціальну орієнтацію регіонального розвитку треба оцінювати й забезпечувати з урахуванням ідей сталості та збалансованості. До основних функцій цього механізму в контексті усталення темпів економічного зростання регіонів України належать: поліпшення якості вирішення гострих соціальних проблем (зокрема, проблем ринку праці, забезпечення вертикальної соціальної мобільності населення, адаптації в суспільстві молоді); подальший розвиток ринків послуг соціального призначення, зокрема, у частині диверсифікації форм надання та оптимізації доступу до них, а також «мереж знань»; підвищення внеску освіти й науки в модернізацію економіки шляхом формування системи безперервної освіти, актуалізації змісту й оптимізації структури професійної освіти, задоволення потреб господарського комплексу в кваліфікованих кадрах фахівців і робітників, розвитку наукових досліджень прикладного спрямування, елементів і цілісних територіальних систем інноваційного господарювання (регіональних освітньо-науково-виробничих кластерів); створення умов та ефективних механізмів утвердження відкритого громадянського суспільства [2].

Запровадження екологічного механізму передбачає збереження екологічної рівноваги, бо, «за оцінкою фахівців, природа може «витримати» розвиток промислового виробництва в разі ігнорування екологічних аспектів не більше ніж 25 років, а надалі з'являються кризові явища у вигляді втрати лісів, спустошення, погіршення якості прісної води, втрати біологічного різноманіття». Необхідно запровадити законодавство з питань чіткого розмежування повноважень між рівнями влади в природоохоронній сфері. Дієвими важелями екологічного механізму можуть стати: екологічне страхування як форма відшкодування збитків, заподіяних порушенням права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля, яке поширене в багатьох країнах ЄС; екологічна освіта, що охоплює популяризацію екологічної програми національного розвитку; сприяння розробленню й упровадженню екоінновацій; поліпшення інвестиційного клімату в регіоні, насамперед, за

рахунок зниження екологічного ризику; удосконалення екологічної інфраструктури виробничої сфери; стимулювання системи екологічно орієнтованого підприємництва; організація взаємодії державних структур управління з науково-дослідними організаціями екологічної спрямованості в межах реалізації пріоритетних еколого-економічних проектів і ініціатив; екологізація процесів споживання й надання послуг, умов формування особистості й трудових ресурсів, типів і видів стандартів; екологічна паспортизація регіону.

Роль інформаційного механізму в забезпеченні сталого розвитку регіону полягає у формуванні та застосуванні спеціалізованих комп'ютерних програм для ефективного внутрішнього управління регіоном, у подальшому розвитку інформаційних технологій і систем для надання інформації щодо багатоваріантних аспектів функціонування економіки регіону, у всебічній інформатизації населення, в автоматизації систем господарського управління, глобалізації комп'ютерних мереж через Інтернет та використанні міжнародного досвіду інформаційного регулювання регіональних систем. Важливим фактором посилення інформаційно-аналітичного забезпечення сталого розвитку міста та району є проведення соціального моніторингу та складання паспорта, який розглядається як система безперервного стеження за ситуацією в кожному регіоні.

Ще одним важливим кроком в реалізації сталого розвитку в Північно-Східному макрорегіоні повинна стати активізація роботи агенцій регіонального розвитку, що були створені в кожній з областей макрорегіону. Спільно з місцевою владою їхніми основними завданням є розробка інвестиційних паспортів міст і районів макрорегіону, виділення на грантовій основі коштів на перспективні проекти соціальної сфери, енергозбереження або інфраструктуру, проведення освітніх заходів для населення, розробка маркетингової стратегії для регіону тощо. Такі агенції розвитку важливі, у першу чергу, для створення нових робочих місць, а це підвищить рівень життя й знизить соціальні ризики для ключових підприємств регіону. При цьому

агенції регіонального розвитку тісно пов'язані з реформою децентралізації і їхня робота повинна бути спрямована на більш активну взаємодію з потенційними та вже створеними територіальними громадами в Північно-Східному суспільно-географічному районі.

3.2. Ефективне управління сталим розвитком Північно-Східного суспільно-географічного регіону

Ефективне управління і сталий розвиток - це концепції зі спільною історією та витоками. З'явившись на початку 1980-х років, вони мають спільні характеристики та потенціал. З середини 1990-х ці терміни стали загальноприйнятими для професійного дискурсу. Хоча жоден з них до сих пір не є зрілим або до кінця чітко визначеним [28].

Управління сталим розвитком того чи іншого регіону є, як правило, процесом оптимізації розвитку складної, соціально-демографічної, економічної, просторової, екологічної системи. Процес управління сталим розвитком Північно-Східного суспільно-географічного району повинен розглядати даний макрорегіон не тільки в рамках функціонування взаємозалежних блоків - економіки, населення, природного середовища, але й як суб'єкт економічних відносин у системі регіональної та національної економіки й природокористування. Важливе значення набувають регіональні міжгалузеві баланси, методологічно й інформаційно сумісні з міжгалузевими балансами країни. Також можуть бути використані методи економічного моделювання, котре здатне відбивати структуру, взаємозв'язки, закономірності процесів, що відбуваються в регіонах або країні в цілому.

Крім того, у сьогоденні умовах регіональна політика стає вагомим інструментом просторового регулювання та ефективного управління у сфері сталого регіонального розвитку особливо в тих сферах, де дія ринкових важелів обмежена (соціальна, еколого-економічна, науково-технічна). Регіональну еколого-економічну політику визначають як систему цілей і дій, спрямованих

на реалізацію інтересів держави стосовно регіонів та внутрішніх інтересів самих регіонів за допомогою методів, що враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку територій. Основним завданням регіональної політики є розроблення загальної стратегії й тактики узгодженого розвитку суб'єктів господарювання в інтересах прогресу всіх сторін регіонального життя й регіону в цілому. Її друге завдання - реалізація розроблених стратегії й тактики через свої особливі інститути і за допомогою своїх особливих методів.

В основу регіональної еколого-економічної політики закладають:

- пріоритет загальнонаціональних інтересів - дії всіх суб'єктів регіональної політики потрібно спрямовувати на зміцнення державності України, збереження її територіальної цілісності;

- законодавче забезпечення прав і повноважень суб'єктів регіональної політики. Політика стосовно регіонів і політика самих регіонів повинна бути регламентована нормативно-правовою базою, дотримання вимог якої є обов'язковою умовою регулювання взаємовідносин між усіма учасниками процесу;

- поєднання інтересів. Поточні та стратегічні завдання регіональної політики повинні враховувати державні, регіональні та місцеві інтереси, а її практичне здійснення має усувати можливі суперечності між ними;

- урахування особливостей регіонів. Це означає потребу диференційованого підходу до регулювання регіональних процесів з урахуванням історичної, природної, соціальної, демографічної та економічної специфіки територій;

- збалансування критеріїв соціальної справедливості та загальнонаціональної ефективності. Вибір методів і форм державної селективної підтримки окремих територій повинен бути спрямований на вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;

- принцип партнерства, який передбачає необхідність налагодження тісного співробітництва між органами державної влади всіх рівнів та органами

місцевого самоврядування, забезпечення політичної стабільності й суспільної злагоди в процесі здійснення національної політики.

Ключове місце у формуванні основ раціональної регіональної політики посідає й питання оптимізації суспільних потреб як основного рушія розвитку виробництва, котре, у свою чергу, є найбільшим дестабілізаційним фактором екологічної рівноваги. Інакше кажучи, ідеологія сталого розвитку як глобальна доктрина ставить перед регіонами завдання зберегти навколишнє середовище, шляхом оптимізації суспільних потреб і забезпечення адекватного їм соціально-економічного розвитку [16].

Виходячи з трактувань сутності, об'єкта та суб'єкта управління розвитком регіону можна стверджувати, що предметом УРР є регіональна економіка та всі процеси, які в ній відбуваються (суспільне відтворення, функціонування галузевих та міжгалузевих утворень, розвиток ринкових відносин тощо). Тобто метою УРР є створення умов для динамічного й збалансованого економічного розвитку території, підвищення рівня життя її мешканців, подолання бідності й безробіття за допомогою поєднання ринкових механізмів та цільового регулювання, залучення інвестицій, розширення ринків збуту, зниження витрат виробників тощо. Відповідно до мети УРР до його задач можна віднести наступні: створення умов для підвищення якості життя мешканців регіону; забезпечення розвитку інфраструктури управління розвитком регіону; реалізація соціально-економічного потенціалу регіону за допомогою використання природно-ресурсного, виробничо-економічного, науково-технічного та людського потенціалів; стимулювання розвитку сфер і галузей регіону; обґрунтування та реалізація програм розвитку регіонів з урахуванням стратегії диверсифікації; децентралізація влади, розмежування та розширення функцій та повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [18, с. 192-193].

Можна виділити три підходи до розуміння суті управління збалансованим розвитком регіонів. По-перше, управління розвитком регіонів розглядається як сукупність економічних, правових, організаційно-управлінських рішень,

спрямованих на забезпечення поєднання інтересів держави й окремих регіонів; по-друге, управління розвитком регіонів тлумачиться як система цілей і завдань органів державної влади та механізмів їх реалізації; по-третє, управління - це комплекс законодавчих, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на стимулювання ефективності соціально-економічного розвитку регіонів. Проаналізувавши позитивні сторони та недоліки кожного з наведених підходів, під регіональним управлінням слід розуміти вид діяльності з розробки, реалізації та регулювання комплексу цілей, заходів і дій, спрямованих на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів на основі взаємоузгодження загальнодержавних та регіональних інтересів [21, с. 37].

Сучасне управління сталим регіональним розвитком базується на застосуванні ряду сучасних концепцій, включаючи неокласичну економічну теорію, концепцію «полюсів зростання», теорію кластерів, теорії та концепції розміщення виробництва тощо.

Забезпечення сталого (збалансованого) розвитку є надзвичайно складним завданням, що вимагає системного підходу. Одним із важливих аспектів зазначеної системи забезпечення є управлінський. У цьому контексті важко переоцінити роль публічного управління - від формування його принципів, цілей та завдань до прийняття конкретних рішень щодо реалізації [17, с.7].

Так, наприклад, у високорозвинених країнах принципи й підходи сталого розвитку реалізуються через конкретні управлінські механізми, у тому числі й екологічні: екологічні податки, екологічні стандарти, екологічне управління й аудит, компенсація екологічної шкоди за рахунок винуватця («забруднювач платить»), стимулювання залучення екологічних інвестицій тощо.

Із позицій теорії управління проблема сталого розвитку регіонів виглядає наступним чином. Перехід регіону до сталого розвитку здійснюється керовано, відповідно до обраної схеми розвитку й дотримання балансу основних інтересів усіх суб'єктів системи. При цьому перехід до сталого розвитку регіональних та місцевих систем повинен урахувати наступні положення:

1. Основою сталого розвитку є комплексний підхід, тобто розгляд усіх сфер життєдіяльності регіону як системи взаємопов'язаних компонентів.

2. Стратегія сталого розвитку в значній мірі визначається величиною й особливостями потенціалів даного міста.

3. Однією з основних проблем сталого міського розвитку слід уважати визначення зон (точок) сталості, що дозволить визначити перспективні напрямки розвитку та сконцентрувати зусилля, виходячи з доцільності використання того чи іншого ресурсу (і шляхів їхнього використання).

4. Базовим принципом механізму розробки й реалізації програми сталого міського розвитку є принцип «балансу інтересів», який дозволяє забезпечити дотримання інтересів підприємств та організацій різних форм власності, суб'єктів управління різного ієрархічного рівня й населення. У теорії й на практиці давно відома неможливість стихійного узгодження інтересів.

Варто відзначити той факт, що на сьогодні величезною проблемою для ефективного управління сталим розвитком Північно-Східного та будь-якого іншого суспільно-географічного району є те, що в законодавчій базі України суспільно-географічні райони не закріплені як суб'єкти управління. Тобто існує величезна проблема в створенні регіональних та державних програм розвитку, які б розглядали суспільно-географічні райони як цілісну одиницю з урахуванням їхніх проблем і можливостей.

Отже, стратегічним напрямом розвитку регіональної політики сьогодні повинна стати реалізація нової, активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку. Наукове забезпечення задач управління, узгодження критеріїв ефективності й соціальної захищеності, міжтериторіальної та ієрархічної взаємодії вимагають свого соціального й еколого-економічного системного дослідження з урахуванням політичних, міжетнічних, медико-біологічних, інформаційних та інших факторів сталого розвитку й, зокрема, розвитку відповідних теорій гармонізації інтересів сторін тощо. Оцінка сталого розвитку регіонів країни необхідна для визначення внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволить виробити заходи запобігання їх негативного впливу з метою

виявлення сценаріїв розвитку й вироблення оптимальної стратегії функціонування регіональних систем країни [13].

3.3. Регіональний кластер як ключовий інструмент реалізації стратегій сталого регіонального розвитку

В умовах глобалізації проблема конкурентоспроможності національних економік набуває значимості, будучи одним з фундаторів економічної безпеки. Одним із чинників підвищення конкурентоспроможності, у тому числі регіонів, є впровадження кластерного підходу в регіональному господарстві. Формування кластерів базується на об'єднанні науки, технології, виробництва, економіки й управління для підвищення конкурентоспроможності продукції.

Серед безлічі наукових напрямів і концепцій, що виникли в рамках кластерного підходу, найбільш значимими є роботи Майкла Портера. Його теорія кластерів є загальновизнаною концепцією в цій галузі знань, а кластерна модель виступає інструментом підвищення конкурентоспроможності економіки регіону або країни в цілому [14]. Майкл Портер поставив питання: чому всередині країни одні регіони розвиваються набагато потужніше, ніж інші? Відповідь: бо в цих регіонах розвинені кластери - географічна концентрація організацій навколо однієї smart-спеціалізації, які й конкурують, і співпрацюють. Об'єднання в кластер на основі вертикальної інтеграції формує не спонтанну концентрацію різноманітних технологічних винаходів, а певну систему поширення нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновацій у конкурентні переваги є формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками кластера.

В Україні для забезпечення стрімкого соціально-економічного розвитку державне регулювання має сконцентрувати свої зусилля на забезпеченні постійно відтворювального, сталого зростання та підвищення конкурентоздатності власної економіки. Саме тому для забезпечення цього

зростання на перший план повинен виходити такий інструмент державної політики, як кластерна стратегія. Вона може стати необхідним рішенням, тому що дає змогу не тільки створити ряд економічних ефектів, а й використовуватися в соціальній сфері з подальшим розвитком і в екологічній, тобто охоплювати три головних складових концепції сталого розвитку. При цьому кластерна стратегія якнайкраще підходить для реалізації на регіональному рівні.

Про кластери сказано багато, але в Україні мало що з цього реалізовано. Тому варто розробити проекти таких кластерів на регіональному та місцевому рівнях, у тому числі в Північно-Східному суспільно-географічному районі України.

Варто зазначити, що на території макрорегіону вже відносно успішно діють такі регіональні кластери, як: Сумський будівельний кластер, до якого входять підприємства з будівництва багатопверхових житлових будинків та виробництва різноманітних будівельних матеріалів; Харківський енергетичний кластер; Харківський ІТ-кластер та інші. Проте, маючи величезний потенціал кластеризації в даному макрорегіоні, цей процес на сьогоднішній день не є достатньо динамічним, причиною чому є недостатня увага державної та місцевої влади щодо стимулювання створення та підтримки нових, більш ефективних кластерів. Можна вважати, що створення таких кластерів дало б значний поштовх щодо приближення міст та районів Північно-Східного макрорегіону до ідеалів та цілей сталого розвитку, тому що кластерна теорія повністю відповідає їм.

При формуванні кластера місцева влада може бути як ініціатором його створення, так і партнером. Але саме перед владою стоїть задача створення загальної сприятливої ринкової інфраструктури, створення та застосування правових та економічних механізмів ліквідації тіньових схем роботи окремих учасників ринку та протидія цінній політиці підприємств-монополістів, запровадження вимог щодо прозорості торгових операцій. Саме від політичної

волі та діяльності органів місцевої влади в значній мірі залежить успіх побудови кластера, особливо на початкових етапах.

Реалізація конкурентних переваг у межах кластера суттєво сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва, зростанню продуктивності праці та рентабельності, оскільки для його підприємств полегшується доступ до кваліфікованої робочої сили, послуг комерційних фінансово-кредитних та посередницьких торговельних організацій, інфраструктурних та науково-освітніх ресурсів. Регіональні кластери також стимулюють поширення інновацій і ноу-хау, оскільки фірми мають доступ до сучасної інформації та нових знань, що істотно підвищує дифузію останніх. Кластери полегшують комерціалізацію знань і виробництва, створюючи сприятливі умови для розвитку нових вузькоспеціалізованих фірм та виробництва нових товарів.

Конкурентні переваги промислових кластерів набувають нових властивостей унаслідок високого рівня комплексності та функціональної пов'язаності різних видів діяльності, формування соціально високорозвиненого середовища, підвищення контактності підприємств.

Інструментом сталого регіонального розвитку також повинно стати будівництво індустріальних парків - територій із підведеними комунікаціями, на яких можна будувати різні промислові об'єкти і які в майбутньому повинні стати ключовими об'єктами в процесі кластеризації регіонального господарства. Відповідно до Закону «Про індустріальні парки», який набув чинності 5 вересня 2012 року, інвестори, що працюють в індустріальних парках, можуть мати ряд пільг, наприклад, нульову ставку митного збору на ввезення обладнання. На шляху до створення такого індустріального парку найуспішнішим прикладом є місто Тростянець, у якому було прийнято рішення про створення індустріального парку «Тростянець», розроблена його концепція та вирішено питання із земельною ділянкою для нього.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вдалося встановити наступне.

Сьогодні вже не виникає сумнівів у необхідності та актуальності досліджень у сфері сталого розвитку, а особливо на рівні суспільно-географічних районів України. При цьому важливими компонентами цих досліджень виступають: оцінювання збалансованості розвитку регіонів, механізми впровадження концепції сталого розвитку на їх території, а також ефективні методи регіонального управління в рамках цієї концепції.

Під час дослідження сталого розвитку Північно-Східного суспільно-географічного району України було проаналізовано декілька методів оцінювання сталого регіонального розвитку, на основі яких була розроблена й застосована власна методика. З її допомогою нами проведене всебічне оцінювання всіх трьох компонентів сталого розвитку в розрізі міст і районів досліджуваного макрорегіону, що в кінцевому етапі дозволило визначити в просторовому вимірі найбільш гострі проблеми розвитку та знайти потенційні механізми їх вирішення.

Поєднання методу рангів та створених з його допомогою тематичних карт дозволило встановити, які саме міста та райони Слобожанщини найближче наблизилися до цілей та ідеалів сталого розвитку. Це дозволило нам робити висновки про те, що у просторовому вимірі для даного регіону характерні значні диспропорції в збалансованості. Так, найбільші дисбаланси між компонентами сталого розвитку характерні для Харківської області. На її території ми можемо бачити Харків та райони навколо нього, які відрізняються доволі високими рівнями економічного й соціального компонентів, а також райони на півдні та сході області, для яких є характерними дуже несприятливі рівні розвитку. За інтегральним показником найнижчий рівень сталого розвитку було зафіксовано в Сахновщинському, Лозівському, Краснокутському, Кегичівському, Зачепилівському, Дворічанському, Валківському, Борівському районах та місті Куп'янськ Харківської області,

Лебединському і Краснопільському районах Сумської області, а також у Чутівському районі Полтавської області. Найкращі ж результати за показниками збалансованості показали переважно міста: Полтава, Харків, Суми, Ромни, Гадяч, Миргород, Кременчуг. За своє унікальне для макрорегіону поєднання відносно високих рівнів розвитку всіх трьох складових сталого розвитку до категорії з найвищим рівнем збалансованості потрапив і єдиний район - Тростянецький район Сумської області.

У Північно-Східному суспільно-географічному районі існує значна потреба у вирівнюванні рівнів розвитку в тих чи інших сферах для окремих територій макрорегіону. Варто відзначити, що частково роботи в даному напрямі ведуться, наприклад, не зайве згадати реформу децентралізації в Україні, яка покликана частково згладити згадану нерівність та незбалансованість розвитку. Також у роботі було розглянуто ряд інших механізмів забезпечення переходу Північно-Східного макрорегіону до сталого розвитку. Серед них організаційні, економіко-соціальні, екологічні механізми тощо.

Окремо було розглянуто управлінський інструмент досягнення збалансованого регіонального розвитку, а також відмічено важливість новітніх та сучасних підходів у сфері підвищення ефективності та оптимізації господарства на прикладі теорії регіональних кластерів. На території регіону розташовуються такі кластерні утворення, як: Сумський будівельний кластер, Харківський ІТ-кластер, Харківський енергетичний кластер та інші кластери меншого масштабу. Важливим стимулюючим фактором для їхнього утворення та ефективного функціонування повинна стати підтримка місцевої регіональної влади, наприклад, у контексті роботи регіональних агенцій місцевого розвитку.

Отже, розроблена методика та результати даного дослідження можуть бути використаними для розробки методик оцінки та оцінювання рівнів сталого розвитку інших суспільно-географічних районів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз сталого розвитку — глобальний і регіональний контексти / Міжнар. рада з науки (ICSU) та ін.; наук. кер. проекту М. З. Згуровський. — К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. — Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку (2016–2017). — 72 с.
2. Ватченко О.Б. Механізм сталого розвитку регіонів / О.Б. Ватченко, В.М. Ільченко // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. — Львів: РВВ НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.19. — С. 205-212.
3. Вимірювання досягнення цілей сталого розвитку регіонами України: вибір індикаторів та визначення базових рівнів. - Київ, 2019.- 276 с.
4. Генціаж Я. Інституційні механізми регіонального розвитку України: шлях до майбутнього / Я. Генціаж, М. Гнидюк // Збірник наукових праць УАДУ. — К. : Вид-во УАДУ. — 2002. — Вип. 2, ч. 1. — С. 66-73.
5. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. — Луцьк: Вид-во ЛДТУ, 2002. — 248 с.
6. Горяна І. В. Формування методики оцінювання сталості розвитку / Ирина Володимирівна Горяна // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. — Том 14. — №1. — С. 59-63.
7. Гутман Г. В. Управление региональной экономикой / Г. В. Гутман. — М., 2001. — 176 с.
8. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З. С. Варналія. — К. : НІСД, 2007. — 820 с.
9. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку/ М. Згуровський // Дзеркало тижня. — 2006. - №19 (598). — 14 с.

10. Калинчиков М. Ю. Теоретико-методические основы концепции устойчивого развития региона / М. Ю. Калинчиков // Региональная экономика: теория и практика. – 2005. – № 9 (24). – С. 14.
11. Кононенко О., Молодика В. Типізація регіонів України за можливостями сталого управління відходами // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Географія» - 2(75). – 2019 - С. 28-34.
12. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2012. – 72 с.
13. Омаров Ш. А. О. Оцінка сталого розвитку регіонів України / Ш. А. О. Омаров // Проблеми економіки. - 2014. - № 3. - С. 139-150.
14. Портер Майкл Э. Конкуренция / Э. Майкл Портер; [пер. с англ.]. – М.: Издательский центр «Вильямс», 2005. – 608 с.
15. Приходченко Т.А. Управління збалансованим розвитком регіону // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету — с. 102-106.
16. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во "Знання України", 2005. – 498 с
17. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. – 412 с.
18. Бойченко В. С. Теоретичні засади вивчення елементів управління розвитком регіону [Електронний ресурс] / В. С. Бойченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 9. Частина 1. – 2014. – С. 191-195. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_09/42.pdf
19. Бурик З. М. Формування концепції сталого розвитку регіону [Електронний ресурс] / З. М. Бурик. // Теорія та практика державного

управління і місцевого самоврядування. – – 2014. — № 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_22

20. Головне управління статистики у Полтавській області. Статистична інформація щодо економічного, соціального, екологічного становища в містах і районах Полтавської області // запит 15.2-22/25-ПІ-20 від 16.03.2020. Режим доступу: <http://pl.ukrstat.gov.ua/>

21. Лук'янихін В. О., Безуська А. Ю. Теоретико-методичні основи еколого-збалансованого управління соціально-економічним розвитком регіонів [Електронний ресурс] / В. О. Лук'янихін, А. Ю. Безуська // Економіка розвитку. – 2011. – № 2(58). – С. 36-40. – Режим доступу : http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/e112_58/u112lukj.pdf

22. Північно-Східний суспільно-географічний район на карті України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ostriv.in.ua/images/publications/4/3997/1311929079.jpg>

23. Стратегія інновацій та доброго врядування на місцевому рівні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Strategy_for_Innovation.pdf

24. Суспільно-географічне районування України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/human/school-course/410-suspilno-geografichne-rajonuvannya-ukrajini>

25. Daly H. E. 1973. Towards a Steady State Economy / H. E. Daly. – H. E. San Francisco: Freeman. Daly, H. E. 1991. Steady-State Economics (2nd ed.). Washington, D.C.: Island Press. – 339 p.

26. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies Third Edition. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/guidelines.pdf>

27. Krajnc, Damjan & Glavič, Peter. (2005). A model for integrated assessment of sustainable development. Resources, Conservation and Recycling. 43. 189-208. 10.1016/j.resconrec.2004.06.002.

28. Kemp, Rene & Parto, Saeed & Gibson, Robert. (2005). Governance for sustainable development: moving from theory to practice. *International Journal of Sustainable Development*. 8. 10.1504/IJSD.2005.007372.

ДОДАТКИ

Додаток А

Індикатори сталого розвитку Сумської області

Таблиця А.1 Капітальні інвестиції на одну особу по містах і районах

(у фактичних цінах; грн)

	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	1878,3	2395,7	2485,0	3281,8	5207,0	6331,6	7138,4	
м. Суми	4711,3	4939,1	4050,6	5628,4	8156,2	10514,1	12147,6	1
м. Глухів	1347,1	2100,3	2450,2	2993,0	2542,8	2822,0	3341,6	4
м. Конотоп	498,7	1352,6	1401,3	3316,9	4133,2	3022,9	3447,1	4
м. Лебедин	808,0	720,4	564,0	1250,2	1561,9	2340,1	2587,6	4
м. Охтирка	458,1	454,9	742,5	682,8	1113,4	1327,7	1658,9	4
м. Ромни	829,9	795,6	957,2	1350,4	1434,0	3129,5	4755,7	3
м. Шостка	1003,4	1137,1	1172,5	1050,4	2039,8	2014,7	2723,1	4
райони								
Білопільський	421,0	2105,6	3531,3	1394,6	2745,9	3233,1	4423,4	3
Буринський	830,7	892,2	767,4	1233,4	5800,5	5831,9	8049,8	2
Великописарівський	620,4	1898,2	2131,9	3843,7	4097,0	6292,6	8007,3	2
Глухівський	1202,5	4725,8	1767,9	3142,1	4150,7	5665,7	3683,4	4
Конотопський	1784,4	1782,8	2531,8	3019,5	5081,5	7360,3	8729,4	2
Краснопільський	1017,2	1657,1	1411,8	3077,9	4544,9	7144,2	6342,5	3
Кролевецький	609,5	1064,8	2272,1	3702,7	5994,8	9719,0	8841,5	2
Лебединський	1304,3	2280,6	2653,0	3151,6	5688,6	6721,6	8362,8	2
Липоводолинський	1346,3	1475,9	3192,3	5291,2	6474,3	9245,4	10625,0	1
Недригайлівський	462,1	1274,7	1091,5	923,9	1171,3	1792,9	2595,6	4
Охтирський	910,7	1597,5	2125,3	2748,3	4152,8	6995,5	6271,8	3
Путивльський	759,2	387,7	750,7	910,4	1380,7	4376,7	2529,4	4
Роменський	923,7	1626,4	1468,9	3960,1	5687,3	4877,7	5327,3	3
Середино-Будський	434,7	1722,0	543,1	712,4	3936,1	5334,0	2507,2	4
Сумський	1536,6	1903,6	2691,8	3669,2	6795,1	8662,0	10308,8	1
Тростянецький	3533,5	5249,7	8382,9	6538,9	17055,9	13202,0	16005,2	1
Шосткинський	1673,7	647,2	1275,7	2563,2	3954,5	5083,2	4034,8	3
Ямпільський	520,7	506,3	1412,2	712,9	2757,4	1523,0	1621,8	4

Таблиця А.2 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) по містах і районах

(тис. дол. США)

	Обсяг прямих інвестицій на 1 січня			На 31 грудня 2018	Ранг
	2011	2016	2018		
По області	359627,4	199065,8	181537,8	182876,4	
м. Суми	267154,9	113759,1	97959,7	98045,5	1
м. Глухів	к	6167,3	4815,6	5270,3	2
м. Конотоп	1007,8	2540,5	2341,9	2361,4	2
м. Лебедин	781,0	458,7	436,0	437,9	3
м. Охтирка	к	-	-	-	3
м. Ромни	к	404,2	442,3	428,5	3
м. Шостка	26979,2	38279,9	43282,5	43588,3	1
райони					
Білопільський	к	152,7	163,6	157,6	3
Буринський	-	-	-	-	4
Великописарівський	-	к	к	к	4
Глухівський	31776,7	7134,7	к	к	2
Конотопський	к	-	-	-	4
Краснопільський	-	к	к	-	4
Кролевецький	к	843,0	к	870,9	3
Лебединський	к	к	к	к	4
Липоводолинський	15,2	8,5	8,6	8,4	4
Недригайлівський	к	к	к	к	4
Охтирський	к	к	к	к	4
Путивльський	к	-	-	-	4
Роменський	266,3	357,9	339,5	341,0	3
Середино-Будський	к	1,8	1,6	1,6	4
Сумський	69,9	303,9	1806,7	1831,5	3
Тростянецький	к	26352,1	к	к	2
Шосткинський	к	к	к	к	4
Ямпільський	592,9	к	-	-	4

Таблиця А.3 Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників по містах і районах

(грн)

	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	194	663	1866	2877	3449	4131	5946	7324	
м. Суми	247	825	2142	3232	3894	4552	6522	8086	1
м. Глухів	198	771	1942	2585	2973	3595	5282	6237	4
м. Конотоп	218	770	2003	3046	3629	4427	6165	7759	2
м. Лебедин	163	489	1448	2268	2596	3383	5006	5992	4
м. Охтирка	361	966	2345	3752	4433	4892	6472	7509	2
м. Ромни	191	571	1620	2547	3044	3643	5162	6235	4
м. Шостка	159	525	1446	2307	2768	3396	4672	5979	4
райони									
Білопільський	139	490	1501	2531	3111	3710	5817	6973	
Буринський	134	470	1525	2329	2703	3317	5141	6064	4
Великописарівський	117	458	1558	2036	2615	3032	4734	5739	4
Глухівський	113	441	1625	2616	3342	4341	6910	7989	2
Конотопський	123	494	1496	2593	3426	4396	6457	7714	2
Краснопільський	124	478	1398	2249	2784	3462	5269	6480	4
Кролевецький	131	457	1466	2198	2668	3295	5122	5913	4
Лебединський	142	470	1428	2351	1886	3351	5402	6141	4
Липоводолинський	131	422	1457	2271	2727	3456	5734	7011	2
Недригайлівський	130	434	1567	2407	2834	3335	5302	6213	4
Охтирський	182	632	1835	2852	3557	4242	5871	7044	2
Путівльський	114	482	1609	2356	2693	3293	5127	6216	4
Роменський	135	459	1477	2440	2943	3554	5198	6869	3
Середино-Будський	118	452	1398	2140	2814	3702	5606	6508	3
Сумський	162	529	1530	2454	2893	3622	5449	6918	3
Тростянецький	304	638	1988	3350	3770	4962	6622	8266	1
Шосткинський	228	512	1587	2464	2966	3521	5384	6336	4
Ямпільський	162	545	1650	2512	3048	3907	5409	6817	3

Таблиця А.4 Середньооблікова кількість штатних працівників по містах і районах

(осіб)

	2014	2015	2016	2017	2018	Кількість осіб на одного штатного працівника	Ранг
Усього	22975	21919	21396	20605	20199	5	
	2	9	7	4	9		
м. Суми	90018	84027	83694	79895	80391	3	1
м. Глухів	5454	5376	5050	4902	4976	7	3
м. Конотоп	19985	18731	18395	17520	17017	5	2
м. Лебедин	3357	3235	4707	4192	3856	7	3
м. Охтирка	10229	9922	9594	8721	8901	5	2
м. Ромни	10832	10869	11044	9959	9582	4	1
м. Шостка	15326	15029	14653	13727	13221	6	2
райони							
Білопільський	5724	5059	5234	5364	5007	10	4
Буринський	3019	3010	3082	3356	3005	8	3
Великописарівський	2513	2299	2080	1991	2041	9	3
Глухівський	2608	2484	2299	2125	1966	11	4
Конотопський	4359	3970	3741	3955	3868	7	3
Краснопільський	4100	3879	4090	4056	3544	8	3
Кролевецький	5547	5305	4981	5101	4942	8	3
Лебединський	3706	3539	1905	2021	1970	10	4
Липоводолинський	3303	3318	3450	3381	3152	6	2
Недригайлівський	3023	2850	2815	2407	2284	10	4
Охтирський	5385	5113	4523	4570	4255	6	2
Путивльський	3643	3503	3356	3232	2979	9	3
Роменський	5405	5403	4699	4513	4066	8	3
Середино-Будський	2319	2288	1759	1629	1737	9	3
Сумський	8010	8221	7672	7922	8534	7	3
Тростянецький	5968	5951	5684	5955	5401	6	2
Шосткинський	1984	2240	2143	2291	2166	9	3
Ямпільський	3935	3578	3317	3269	3138	7	3

**Таблиця А.5 Обсяг роздрібного товарообороту підприємств на одну особу,
грн**

	2017	2018	Ранг
Усього	9670966,9	10617	
м. Суми	5372995,5	24168	1
м. Глухів	250556,0	8579	1
м. Конотоп	907993,0	11778	1
м. Лебедин	234169,2	10680	1
м. Охтирка	419914,6	11135	1
м. Ромни	587026,6	18021	1
м. Шостка	682096,2	10722	1
райони			
Білопільський	181740,8	4361	2
Буринський	147757,9	6927	2
Великописарівський	14263,0	836	4
Глухівський	43029,4	2677	3
Конотопський	17082,9	855	4
Краснопільський	55118,8	1889	4
Кролевецький	157976,8	5266	2
Лебединський	2107,7	112	4
Липоводолинський	5929,3	430	4
Недригайлівський	68123,6	3617	3
Охтирський	51513,1	2086	3
Путивльський	167374,9	7509	2
Роменський	59934,5	2409	3
Середино-Будський	4020,3	262	4
Сумський	64789,9	958	4
Тростянецький	153798,3	5515	2
Шосткинський	11241,2	930	4
Ямпільський	10413,4	530	4

**Таблиця А.6 Кількість зареєстрованих безробітних на одне вільне
робоче місце (вакантну посаду), ос.**

	Навантаження на одну вакансію, осіб			Ранг
	2016	2017	2018	
По області	15	12	11	
м. Суми	4	3	4	1
райони				
Білопільський	36	45	45	3
Буринський	49	24	43	3
Великописарівський	140	123	52	4
Глухівський	130	51	27	3
Конотопський	16	12	7	1
Краснопільський	40	45	25	3
Кролевецький	27	19	16	2
Лебединський	97	88	76	4
Липоводолинський	-	109	67	4
Недригайлівський	84	112	49	3
Охтирський	38	33	14	2
Путівльський	26	17	16	2
Роменський	7	6	7	1
Середино-Будський	-	99	40	3
Сумський	26	8	7	1
Тростянецький	37	6	8	1
Шосткинський	47	50	30	3
Ямпільський	127	324	9	1

Таблиця А.7 Забезпеченість населення житлом по містах і районах

(на одну особу; м² загальної площі)

	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	25,1	25,4	25,6	26,0	26,3	
м. Суми	22,9	23,3	23,6	23,9	24,3	3
м. Глухів	20,6	21,6	21,8	22,4	23,1	4
м. Конотоп	19,1	19,2	19,3	19,5	19,7	4
м. Лебедин	23,9	24,1	24,2	24,6	25,0	3
м. Охтирка	21,8	21,9	22,1	22,5	22,6	4
м. Ромни	28,0	28,4	28,5	28,9	29,3	2
м. Шостка	22,4	22,1	22,2	22,4	22,7	4
райони						
Білопільський	23,5	23,7	24,0	24,2	24,5	3
Буринський	27,7	28,3	28,7	29,2	29,9	2
Великописарівський	31,2	31,6	32,1	32,9	33,7	1
Глухівський	30,8	31,5	32,3	32,9	33,6	1
Конотопський	33,1	33,9	34,5	35,2	35,8	1
Краснопільський	24,3	24,8	25,0	25,3	25,8	3
Кролевецький	28,2	28,5	28,9	29,2	29,7	2
Лебединський	37,0	37,9	38,2	38,6	39,4	1
Липоводолинський	27,1	27,4	27,7	28,1	28,5	2
Недригайлівський	26,9	27,1	27,5	27,9	28,5	2
Охтирський	34,5	31,3	31,5	31,8	31,2	1
Путивльський	26,4	26,6	27,0	27,4	28,0	2
Роменський	32,4	33,0	33,5	34,1	34,8	1
Середино-Будський	26,1	26,3	26,7	26,8	27,1	2
Сумський	26,1	26,3	26,3	26,5	26,7	3
Тростянецький	25,3	25,8	26,0	26,3	26,8	3
Шосткинський	26,4	26,6	26,9	27,2	27,8	2
Ямпільський	29,6	29,8	30,1	30,1	30,8	1

Таблиця А.8 Обладнання житлового фонду області по містах і районах у 2018 р.

(відсотків)

	Питома вага загальної житлової площі, обладнаної					Середній відсоток загальної житлової площі обладнаної водопроводом, каналізацією, опаленням, газом та гарячим водопостачанням	Ранг
	водопроводом	каналізацією	опаленням	газом	гарячим водопостачанням		
Усього	50,9	48,7	69,3	85,0	34,2		
м. Суми	83,0	82,4	97,5	91,4	74,5	85,8	1
м. Глухів	53,8	50,6	83,0	91,8	43,0	64,4	2
м. Конотоп	64,2	64,1	73,0	85,9	44,8	66,4	2
м. Лебедин	86,9	86,9	82,7	96,9	15,3	73,7	1
м. Охтирка	56,4	56,2	92,5	91,6	55,1	70,4	1
м. Ромни	64,3	56,5	76,6	89,3	37,6	64,9	2
м. Шостка	84,9	84,0	90,0	92,8	68,8	84,1	1
райони							
Білопільський	31,0	29,4	61,1	92,4	4,7	43,7	3
Буринський	20,2	19,0	42,3	81,3	1,8	32,9	4
Великописарівський	24,1	24,1	41,8	71,4	20,3	36,6	4
Глухівський	32,6	19,6	38,5	76,1	16,2	36,6	4
Конотопський	20,6	20,6	38,3	81,5	11,0	34,4	4
Краснопільський	21,7	17,4	47,9	90,7	1,5	35,8	4
Кролевецький	24,7	23,1	43,0	80,7	2,1	34,7	4
Лебединський	22,6	22,0	52,7	65,5	1,1	32,8	4
Липоводолинський	31,1	26,2	56,6	80,0	13,0	41,4	3
Недригайлівський	21,8	15,7	52,4	77,6	5,4	34,6	4
Охтирський	31,7	31,7	78,2	82,4	27,0	50,2	3
Путівльський	39,3	37,1	48,2	77,2	13,7	43,1	3
Роменський	29,8	27,4	56,6	72,3	20,9	41,4	3
Середино-Будський	20,1	19,1	22,2	74,6	0,1	27,2	4
Сумський	36,1	30,6	75,0	89,7	17,5	49,8	3
Тростянецький	36,4	33,4	39,8	85,0	1,7	39,3	4
Шосткинський	27,4	22,1	42,0	73,5	8,4	34,7	4
Ямпільський	26,5	24,5	30,8	55,3	6,4	28,7	4

Таблиця А.9 Прийняття в експлуатацію житла

(м² загальної площі)

	2017	2018	м ² загальної площі на 1000 населення за 2018р.	Ранг
Усього	28345	28429		
м. Суми	6365	6444	297,0	1
м. Глухів	733	751	552,3	1
м. Конотоп	1760	1763	33,4	3
м. Лебедин	630	633	117,7	2
м. Охтирка	1072	1071	0,0	4
м. Ромни	1141	1142	25,5	3
м. Шостка	1704	1704	0,0	4
райони				
Білопільський	1195	1194	0,0	4
Буринський	707	703	0,0	4
Великописарівський	614	614	0,0	4
Глухівський	742	741	0,0	4
Конотопський	992	992	0,0	4
Краснопільський	713	713	0,0	4
Кролевецький	1097	1098	26,8	3
Лебединський	753	753	0,0	4
Липоводолинський	520	520	0,0	4
Недригайлівський	669	670	42,1	3
Охтирський	820	794	0,0	4
Путивльський	743	746	111,7	2
Роменський	1101	1101	0,0	4
Середино-Будський	425	433	496,4	1
Сумський	1664	1666	31,9	3
Тростянецький	910	915	145,6	2
Шосткинський	556	558	98,9	2
Ямпільський	709	710	42,9	3

Таблиця А.10 Кількість дітей у закладах дошкільної освіти по містах і районах

(осіб)

	2014	2015	2016	2017	2018	Кількість дітей дошкільного віку в розрахунку на 1000 осіб	Ранг
Усього	37825	37301	37652	37362	35891		
м. Суми	11229	11186	11274	11343	11242	42	1
м. Глухів	1215	1177	1216	1243	1152	35	2
м. Конотоп	2848	2805	2915	2967	2933	33	2
м. Лебедин	1036	946	950	923	866	34	2
м. Охтирка	1848	1892	1949	1986	1875	39	2
м. Ромни	1862	1877	1919	1838	1801	46	1
м. Шостка	3031	3031	3026	2959	2990	40	1
райони							
Білопільський	1338	1261	1289	1263	1151	23	4
Буринський	764	718	723	713	645	27	3
Великописарівський	528	498	510	504	487	26	3
Глухівський	501	499	491	492	441	20	4
Конотопський	836	834	804	779	710	25	3
Краснопільський	884	878	883	822	726	26	3
Кролевецький	1319	1259	1213	1162	1136	30	2
Лебединський	473	475	474	491	441	23	4
Липоводолинський	473	466	463	471	464	25	3
Недригайлівський	767	736	655	647	559	24	4
Охтирський	734	723	775	642	548	21	4
Путівльський	918	870	875	857	826	31	2
Роменський	837	829	875	873	752	24	4
Середино-Будський	572	555	550	525	495	31	2
Сумський	1794	1794	1819	1832	1722	27	3
Тростянецький	998	1000	1040	1081	1047	30	2
Шосткинський	404	390	373	365	355	18	4
Ямпільський	616	602	591	584	527	23	4

**Таблиця А.11 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
стаціонарними джерелами забруднення по містах і районах**

(т)

	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	17497,3	19811,3	20335,9	20772,4	
м. Суми	6487,9	7042,8	7405,7	8383,8	4
м. Глухів	120,8	127,6	135,4	132,8	1
м. Конотоп	282,8	279,3	316,6	237,0	1
м. Лебедин	72,3	56,9	42,8	32,4	1
м. Охтирка	595,5	708,4	787,1	780,2	2
м. Ромни	181,3	180,8	148,3	122,3	1
м. Шостка	279,7	388,4	430,7	334,5	2
райони					
Білопільський	101,8	142,5	205,3	357,6	2
Буринський	52,7	45,3	65,9	52,7	1
Великописарівський	54,2	39,9	36,7	53,7	1
Глухівський	490,8	589,0	535,1	636,0	2
Конотопський	305,5	358,8	349,3	366,1	2
Краснопільський	75,8	85,9	87,4	1364,8	3
Кролевецький	316,0	394,8	403,6	302,0	2
Лебединський	85,4	75,3	191,3	47,2	1
Липоводолинський	456,3	487,6	278,1	438,4	2
Недригайлівський	93,4	105,0	85,9	101,8	1
Охтирський	3029,4	2973,2	2926,9	1774,6	3
Путивльський	7,2	8,3	12,0	11,4	1
Роменський	2422,7	2604,8	2034,4	1947,1	3
Середино-Будський	58,8	58,8	58,7	58,7	1
Сумський	1712,8	2862,7	3597,6	3065,1	4
Тростянецький	136,2	118,1	184,0	106,4	1
Шосткинський	62,3	63,6	5,7	53,0	1
Ямпільський	15,7	13,5	11,4	12,8	1

Таблиця А.12 Утворення відходів I-IV класу небезпеки по містах та районах області

(т)

	2015	2017	2018	Ранг
Усього	839983,5	580350,2	852208,3	
м. Суми	512468,6	367420,5	497833,2	4
м. Глухів	3927,7	6480,9	6089,9	2
м. Конотоп	50258,8	30465,2	24871,4	3
м. Лебедин	4823,3	5637,9	5912,9	2
м. Охтирка	10253,6	10025,0	11468,4	3
м. Ромни	10744,3	10376,9	11149,0	3
м. Шостка	51984,1	58232,3	59481,3	3
райони				
Білопільський	8220,1	5125,5	39195,9	3
Буринський	2905,2	4316,5	4563,9	2
Великописарівський	310,6	311,9	268,6	1
Глухівський	1359,9	65,4	96,5	1
Конотопський	8069,0	10743,8	2981,6	1
Краснопільський	111858,2	4505,9	5225,0	2
Кролевецький	1129,9	1770,6	2558,1	1
Лебединський	8993,7	7445,3	114997,8	4
Липоводолинський	387,4	493,4	666,2	1
Недригайлівський	97,5	122,4	82,4	1
Охтирський	2731,2	3011,5	2927,1	1
Путивльський	2282,9	2811,8	3856,5	2
Роменський	16393,5	8802,1	6726,5	2
Середино-Будський	638,6	1959,9	2506,6	1
Сумський	18886,6	17564,0	29068,5	3
Тростянецький	8026,1	12675,9	10224,2	3
Шосткинський	1557,6	1389,1	1309,3	1
Ямпільський	1674,1	8596,5	8147,5	2

Таблиця А.13 Площі відтворення лісів шляхом садіння і висівання лісу по містах і районах

(га)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	2119	1934	1935	1895	1794	1464	
м. Суми	-	-	-	-	-	3	4
м. Глухів	182	55	55	58	52	-	4
м. Конотоп	-	-	-	-	-	-	4
м. Лебедин	192	220	194	174	138	146	1
м. Охтирка	-	-	-	-	-	-	4
м. Ромни	71	65	64	59	69	61	2
м. Шостка	-	-	-	-	-	-	4
райони							
Білопільський	16	8	7	9	6	2	4
Буринський	12	6	6	11	6	6	4
Великописарівський	5	7	4	1	3	4	4
Глухівський	-	109	113	98	101	27	3
Конотопський	141	117	161	119	151	110	1
Краснопільський	118	134	108	104	123	94	2
Кролевецький	236	181	192	193	176	168	1
Лебединський	-	-	-	-	-	-	4
Липоводолинський	19	11	11	19	10	18	3
Недригайлівський	14	9	8	11	9	10	3
Охтирський	133	169	115	150	122	113	1
Путивльський	15	16	18	17	22	26	3
Роменський	42	44	26	27	23	14	3
Середино-Будський	220	219	262	209	228	190	1
Сумський	105	114	96	116	100	74	2
Тростянецький	122	90	105	112	121	116	1
Шосткинський	242	160	184	208	170	151	1
Ямпільський	234	200	206	200	174	131	1

Індикатори сталого розвитку Полтавської області

Таблиця Б.1 Капітальні інвестиції на одну особу по містах і районах

(грн)

	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	6106,2	5805,8	10712,0	11225,3	13318,6	
м. Полтава	6361,4	7176,8	17477,6	13898,6	21714,6	1
м. Гадяч	4982,7	10026,5	4559,5	3922,6	8555,5	2
м. Горішні Плавні	51769,3	28390,1	21571,9	50053,0	69301,2	1
м. Кременчук	4830,7	4607,6	16389,0	8335,1	9995,9	2
м. Лубни	1217,3	1789,5	2567,6	3796,1	3537,7	4
м. Миргород	2331,8	2176,1	3530,2	2462,9	7191,3	2
райони						
Великобагачанський	6200,2	8040,6	12750,5	15880,9	14248,1	1
Гадяцький	1251,1	2017,2	2600,0	4663,9	5491,2	3
Глобинський	15447,0	8697,6	11860,1	15051,1	13403,5	1
Гребінківський	1563,5	3116,8	5762,8	9715,2	9745,6	2
Диканський	15820,2	10354,1	10435,0	19155,5	9501,7	2
Зіньківський	2194,6	4641,0	5037,7	8476,8	4395,2	3
Карлівський	2638,4	6734,0	13178,9	9888,8	7910,4	3
Кобеляцький	1574,5	2885,0	4933,6	5284,1	4235,7	2
Козельщинський	2349,4	1357,8	5150,2	13533,6	11389,4	1
Котелевський	4689,8	10011,3	12106,7	11863,7	10020,8	1
Кременчуцький	1708,8	3236,9	6408,9	6870,5	6680,4	3
Лохвицький	4695,3	4272,3	4667,7	11418,3	7196,8	2
Лубенський	1344,7	1756,6	3831,4	4517,9	4256,3	3
Машівський	4325,3	5606,2	7756,9	9675,1	10444,4	1
Миргородський	1672,8	3254,8	4925,9	5949,5	6813,7	3
Новосанжарський	725,0	1381,4	2524,7	7309,7	2557,2	4
Оржицький	1486,5	3482,4	6896,8	8561,6	7528,1	2
Пирятинський	1648,6	1561,5	4891,0	7333,0	5486,7	3
Полтавський	2860,6	4739,3	5792,7	8686,3	7866,9	2
Решетилівський	1540,6	2515,6	5782,1	6966,8	5705,6	3
Семенівський	1022,3	2802,6	5407,4	6222,4	6518,5	3
Хорольський	2948,9	3233,6	5719,5	6843,0	6290,1	3
Чорнухинський	502,3	912,3	1809,1	7063,6	2660,0	4
Чутівський	2147,3	3926,6	5835,8	8134,8	7915,9	2
Шишацький	9709,7	8802,4	17128,8	25937,1	34332,1	1

Таблиця Б.2 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) по містах і районах

(тис. дол. США)

	2014	2015	2016	2017	2018	Р а н г
Усього	1039373,1	1000147,8	1002956,0	1008766,7	1026983,5	
м. Полтава	131852,9	110291,3	104407,7	67587,0	67181,7	1
м. Гадяч	502,0	327,6	345,8	96,3	97,7	4
м. Горішні Плавні	718056,4	730315,4	747916,1	792784,2	809710,2	1
м. Кременчук	58486,0	43564,2	37422,0	32696,3	35021,3	1
м. Лубни	5973,9	196,8	107,7	123,7	122,9	3
м. Миргород	4807,9	4516,5	4379,2	4596,1	4525,5	2
райони						
Великобагачанський	–	–	–	–	–	4
Гадяцький	–	–	–	–	–	4
Глобинський	602,4	к	к	784,6	795,4	3
Гребінківський	к	к	к	к	к	4
Диканський	247,5	187,9	179,0	57,4	58,0	4
Зіньківський	42252,4	35099,8	36669,4	36264,3	36435,3	1
Карлівський	1319,1	877,5	к	к	к	3
Кобеляцький	к	к	к	к	к	4
Козельщинський	–	–	–	–	–	4
Котелевський	к	к	к	к	к	4
Кременчуцький	770,5	506,2	442,7	401,4	397,8	3
Лохвицький	51533,1	48936,9	48005,0	50787,9	49886,5	1
Лубенський	–	–	–	–	–	4
Машівський	к	к	к	к	к	3
Миргородський	к	к	к	к	к	4
Новосанжарський	1680,5	1113,1	1268,1	1246,8	1272,5	3
Оржицький	246,8	74,7	66,5	64,5	65,4	4
Пирятинський	3408,0	6726,9	6404,8	8035,0	8122,3	2
Полтавський	9598,2	9520,8	8120,9	8083,4	8091,6	2
Решетилівський	1009,0	2098,9	615,2	643,1	669,9	3
Семенівський	216,8	171,3	к	474,1	479,5	3
Хорольський	1154,4	2,3	к	2,5	38,7	4
Чорнухинський	к	к	к	к	к	4
Чутівський	к	23,3	к	к	к	4
Шишацький	-	-	-	-	-	4

Таблиця Б.3 Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників по містах і районах

(грн)

	2017	2018	Ранг
м. Полтава	7487	9595	1
м. Гадяч	5711	7017	2
м. Горішні Плавні	9676	13327	1
м. Кременчук	7556	9915	1
м. Лубни	5957	6901	3
м. Миргород	6141	7529	2
райони			
Великобагачанський	6053	7383	2
Гадяцький	5936	7028	2
Глобинський	7319	9257	1
Гребінківський	6872	8154	1
Диканський	6629	8548	1
Зіньківський	5349	6719	3
Карлівський	6563	8079	1
Кобеляцький	6098	7364	2
Козельщинський	6176	7558	2
Котелевський	5375	6906	3
Кременчуцький	5941	8053	1
Лохвицький	6860	8022	1
Лубенський	6488	7722	2
Машівський	9199	11391	1
Миргородський	5416	7160	2
Новосанжарський	7671	9241	1
Оржицький	6113	6806	3
Пирятинський	5448	7280	2
Полтавський	8241	10091	1
Решетилівський	6008	7556	2
Семенівський	5868	7555	2
Хорольський	6936	8645	1
Чорнухинський	5092	6304	4
Чутівський	5533	6432	4
Шишацький	8391	10657	1

Таблиця Б.4 Середньооблікова кількість штатних працівників

	2014	2015	2016	2017	2018	Кількість осіб на одного штатного працівника 2018р.	Ранг
Усього	348766	327522	309971	304849	300624		
м. Полтава	109918	105257	102052	100847	99833	3	1
м. Гадяч	2	7921	5062	5299	6109	4	1
м. Горішні Плавні	18880	18834	16959	16412	16660	3	1
м. Кременчук	71020	61589	56939	56749	57009	4	1
м. Лубни	9769	8997	9484	10032	10215	4	1
м. Миргород	6755	6425	7047	6435	6262	6	2
райони							
Великобагачанський	4966	4258	4309	4414	3821	6	2
Гадяцький	10737	2966	3061	2481	2417	12	4
Глобинський	10202	9837	8946	9266	8784	5	2
Гребінківський	5456	3960	4073	4070	3614	6	2
Диканський	4234	4078	4522	4117	3597	5	2
Зіньківський	5562	5648	5237	4790	4889	7	3
Карлівський	6032	5999	5577	5391	5514	6	2
Кобеляцький	6688	5613	5789	5160	5051	8	3
Козельщинський	2408	2289	2280	2114	1854	10	4
Котелевський	3814	3741	3598	3456	3023	6	2
Кременчуцький	4061	3797	2769	3119	3127	13	4
Лохвицький	6825	6477	6113	6037	6970	6	2
Лубенський	3606	3464	2812	2043	1900	16	4
Машівський	3986	4026	3878	3967	4003	5	2
Миргородський	5291	5107	3962	4333	4222	7	3
Новосанжарський	4385	4665	4661	4720	3687	9	3
Оржицький	4143	5001	4670	4369	3708	6	2
Пирятинський	5465	5004	4351	4225	4377	7	3
Полтавський	9207	8237	9046	9345	9116	7	3
Решетилівський	5024	4748	4256	3796	3851	7	3
Семенівський	3559	3392	3629	3563	3028	8	3
Хорольський	7044	6633	6245	6138	5948	6	2
Чорнухинський	1722	1515	1453	1364	1231	9	3
Чутівський	2913	2796	2099	2306	2208	10	4
Шишацький	5094	5248	5092	4491	4596	4	1

**Таблиця Б.5 Обсяг роздрібного товарообороту підприємств на одну особу,
грн**

	2017	2018	На одну особу	Ранг
Усього	16675010,6	19585935,3		
м. Полтава	7699591,0	9204081,3	32649	1
м. Гадяч	203023,1	315559,6	13578	1
м. Горішні Плавні	627765,2	760915,7	14046	1
м. Кременчук	3436357,8	3986424,5	18147	1
м. Лубни	569841,7	673440,8	14884	1
м. Миргород	642624,4	704242,1	18470	1
райони				
Великобагачанський	87140,5	61931,6	2568	3
Гадяцький	54719,5	51899,9	1828	4
Глобинський	205909,6	264062,6	6237	2
Гребінківський	88060,5	109047,2	4943	2
Диканський	50678,9	37789,3	2026	3
Зіньківський	133163,6	169279,9	5060	2
Карлівський	247893,3	275764,8	8315	2
Кобеляцький	200467,1	221431,8	5381	2
Козельщинський	41039,3	50713,9	2675	3
Котелевський	128851,9	125689,4	6500	2
Кременчуцький	133806,8	213868,0	5351	2
Лохвицький	222213,1	273771,5	6570	2
Лубенський	130929,3	195387,3	6288	2
Машівський	52108,8	63868,2	3340	3
Миргородський	52534,5	77507,4	2534	3
Новосанжарський	87096,6	111317,4	3319	3
Оржицький	63582,5	69440,1	2963	3
Пирятинський	417556,9	420591,8	13637	1
Полтавський	391617,5	313864,6	4616	2
Решетилівський	196365,4	237724,7	9202	2
Семенівський	64378,5	86678,7	3537	3
Хорольський	287175,3	284077,0	8507	2
Чорнухинський	25560,7	32800,5	2988	3
Чутівський	71234,7	110524,9	4911	2
Шишацький	61722,6	82238,8	4146	2

Таблиця Б.6 Кількість зареєстрованих безробітних та кількість вакансій по міських і районних центрах зайнятості

	Кількість зареєстрованих безробітних		Кількість вакансій. од		Кількість безробітних на одне вільне робоче місце (вакантну посаду), осіб	Ранг
	2017	2018	2017	2018		
Усього	23959	20258	2201	3699	5	
Полтавська	2836	2255	685	982	2	1
Гадяцька	1320	937	85	104	9	1
Горішньоплавнівська	186	151	168	255	0,6	1
Кременчуцький МРЦЗ	2346	1333	726	1662	0,8	1
Лубенська	1144	1033	110	103	10	2
Миргородська	571	475	25	36	13	2
Великобагачанська	884	791	20	38	21	3
Глобинська	1386	1181	47	115	10	2
Гребінківська	289	265	21	54	5	1
Диканська	544	496	17	10	50	4
Зіньківська	893	790	23	35	23	3
Карлівська	860	835	23	55	15	2
Кобеляцька	1068	935	48	39	24	3
Козельщинська	338	412	7	3	137	4
Котелевська	406	359	2	1	359	4
Лохвицька	622	537	11	24	22	3
Машівська	1071	911	12	37	25	3
Новосанжарська	1601	1333	35	28	48	3
Оржицька	1085	1021	10	28	36	3
Пирятинська	519	453	30	31	15	2
Решетилівська	801	713	11	13	55	4
Семенівська	1297	1198	27	6	200	4
Хорольська	485	580	17	21	28	3
Чорнухинська	270	266	5	7	38	3
Чутівська	620	512	11	10	51	4
Шишацька	517	486	25	2	243	4

Таблиця Б.7 Забезпеченість населення житлом по містах і районах (на одну особу; м² загальної площі)

	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	25,2	25,4	25,5	25,7	26,1	
м. Полтава	20,7	20,7	20,7	20,8	21,5	4
м. Гадяч	26,5	26,6	26,6	26,9	27,3	2
м. Горішні Плавні	19,7	19,6	19,5	19,6	20,0	4
м. Кременчук	20,5	20,2	19,9	20,0	20,4	4
м. Лубни	24,8	25,0	25,3	25,2	25,4	3
м. Миргород	23,4	23,6	23,1	23,4	23,9	4
райони						
Великобагачанський	26,2	26,5	26,9	27,0	27,5	2
Гадяцький	33,6	34,3	34,9	35,6	36,3	1
Глобинський	32,2	32,7	32,9	33,4	34,2	1
Гребінківський	24,4	24,7	24,9	25,0	25,4	3
Диканський	26,0	26,2	26,3	26,5	27,1	2
Зіньківський	31,6	32,0	32,2	32,7	33,4	1
Карлівський	26,7	26,6	26,9	27,2	27,7	2
Кобеляцький	31,9	32,2	32,6	33,0	33,5	1
Козельщинський	29,0	29,5	29,8	30,0	30,6	1
Котелевський	27,5	27,7	27,8	28,0	28,3	2
Кременчуцький	27,6	28,1	28,1	28,4	28,8	2
Лохвицький	28,5	29,1	29,6	29,9	30,5	1
Лубенський	31,7	32,1	32,5	32,9	33,3	1
Машівський	25,9	26,1	26,4	26,7	27,0	2
Миргородський	30,0	30,5	30,9	31,4	31,9	1
Новосанжарський	30,2	30,6	30,9	31,2	31,7	1
Оржицький	28,3	28,4	28,8	29,2	29,7	2
Пирятинський	28,7	29,0	29,3	29,3	29,7	2
Полтавський	24,9	25,1	25,4	25,4	25,3	3
Решетилівський	28,4	28,7	28,9	29,1	29,6	2
Семенівський	30,5	30,9	31,4	31,9	32,4	1
Хорольський	29,5	30,0	30,3	30,6	31,3	1
Чорнухинський	38,1	38,7	39,5	40,1	41,0	1
Чутівський	24,4	24,6	24,8	25,1	25,4	3
Шишацький	27,4	27,2	27,5	27,6	28,1	2

**Таблиця Б.8 Прийняття в експлуатацію житлових будівель (m^2
загальної площі на 1000 населення)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	135,8	120,4	185,5	96,1	166,5	144,7	
м. Полтава	172,3	247,4	402,3	146,3	283,3	263,4	1
м. Гадяч	3	3	24,7	50	123,5	68,9	2
м. Горішні Плавні	358,0	195,0	251,3	32,8	80,8	43,9	3
м. Кременчук	103,4	95,4	70,0	84,1	178,4	124,2	2
м. Лубни	67,8	142,4	148,2	40,0	84,7	82,4	2
м. Миргород	153,3	123,2	176,5	177,8	464,3	162,0	2
райони							
Великобагачанський	30,7	20,0	29,9	19,5	34,6	52,1	2
Гадяцький	95,2	15,9	7,9	20,2	12,2	50,0	2
Глобинський	61,2	47,3	91,5	87,8	35,9	40,0	3
Гребінківський	26,5	31,1	126,9	30,8	78,0	32,5	3
Диканський	86,8	104,3	79,0	43,9	114,5	130,3	2
Зіньківський	87,5	46,5	41,1	2,7	72,1	39,0	3
Карлівський	25,8	37,8	26,4	19,7	31,9	10,1	4
Кобеляцький	21,1	9,0	79,7	17,7	15,3	62,7	2
Козельщинський	32,0	–	17,2	4,3	13,7	7,8	4
Котелевський	141,4	132,4	81,2	28,8	107,3	66,2	2
Кременчуцький	375,2	116,9	392,6	156,9	187,3	246,6	1
Лохвицький	30,2	24,9	9,3	4,9	37,2	24,8	3
Лубенський	120,6	16,9	56,7	17,4	52,3	51,8	2
Машівський	78,0	25,2	84,5	34,9	20,0	4,9	4
Миргородський	80,7	12,3	61,4	17,3	31,1	35,4	3
Новосанжарський	61,9	31,0	80,6	8,7	46,3	72,8	2
Оржицький	62,4	–	26,5	7,0	46,0	23,3	3
Пирятинський	71,7	71,5	83,9	11,0	48,6	47,5	3
Полтавський	550,9	456,9	773,0	630,2	735,5	762,4	1
Решетилівський	75,2	20,1	112,4	44,6	57,4	40,5	3
Семенівський	23,1	21,7	26,0	26,5	31,0	9,9	4
Хорольський	75,5	47,3	90,6	30,8	88,4	25,6	3
Чорнухинський	14,8	4,3	–	–	–	–	4
Чутівський	71,4	38,8	123,5	65,2	43,7	38,7	3
Шишацький	47,5	81,9	5,9	2,3	46,4	49,8	3

Таблиця Б.9 Охоплення дітей закладами дошкільної освіти

	2013	2014	2015	2016	2017	Ранг
Усього	70,6	72,0	69,0	69,9	69,9	
м. Полтава	90,4	96,1	95,6	97,5	94,4	1
м. Гадяч	94,3	93,5	95,1	91,6	87,7	1
м. Горішні Плавні	90,6	87,2	88,1	92,4	95,8	1
м. Кременчук	98,6	103,2	84,3	86,5	86,9	1
м. Лубни	73,0	75,7	75,1	75,1	78,8	2
м. Миргород	81,7	83,7	80,7	84,3	84,7	1
райони						
Великобагачанський	48,2	48,9	46,0	46,7	50,0	3
Гадяцький	62,0	66,0	68,5	67,0	66,8	2
Глобинський	53,7	47,8	48,8	49,2	51,4	3
Гребінківський	59,5	57,7	59,5	57,4	54,7	3
Диканський	61,5	63,0	61,5	63,8	61,1	2
Зіньківський	60,3	58,1	61,9	59,6	54,7	3
Карлівський	59,3	53,9	51,0	50,6	53,1	3
Кобеляцький	46,7	46,3	48,9	51,5	50,5	3
Козельщинський	39,6	37,8	38,3	38,5	43,2	4
Котелевський	71,1	66,5	61,4	61,6	66,3	2
Кременчуцький	34,8	34,7	32,4	35,3	36,1	4
Лохвицький	76,5	72,1	71,7	74,7	75,6	2
Лубенський	42,4	44,3	44,8	45,3	44,4	4
Машівський	55,9	55,8	57,9	58,4	59,5	3
Миргородський	51,0	53,3	39,4	42,7	46,2	4
Новосанжарський	53,5	53,8	54,8	54,0	53,4	3
Оржицький	64,4	65,2	62,8	64,7	65,8	2
Пирятинський	74,5	72,8	75,1	69,9	71,9	2
Полтавський	40,2	42,3	44,1	43,3	44,0	4
Решетилівський	58,9	60,2	61,9	60,7	61,8	2
Семенівський	44,1	44,4	42,3	43,5	43,1	4
Хорольський	54,5	58,2	54,9	57,3	56,9	3
Чорнухинський	59,6	61,3	64,6	62,5	65,4	2
Чутівський	56,8	60,6	62,4	65,7	64,0	2
Шишацький	51,1	51,9	54,8	49,4	42,3	4

Таблиця Б.10 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Полтавська область	66605,9	62934,1	55606,6	56215,7	55892,9	52156,2	
м. Полтава	1129,3	1065,8	1205,4	1208,8	1166,2	1112,3	3
м. Гадяч	1	1	197,9	221,9	200,2	329,0	2
м. Горішні Плавні	12179,6	12799,1	12169,7	9218,9	9944,2	10850,8	4
м. Кременчук	19782,1	18587,7	16067,8	20766,9	18713,7	15475,1	4
м. Лубни	139,0	130,2	136,5	166,0	156,9	189,2	1
м. Миргород	150,6	141,6	123,2	114,5	123,5	116,5	1
райони							
Великобагачанський	292,7	269,4	286,5	266,9	289,7	285,4	1
Гадяцький	2779,6	3250,7	3282,0	3794,3	4000,2	4128,7	4
Глобинський	1007,7	1225,9	1308,6	968,5	712,5	670,9	2
Гребінківський	221,3	209,9	151,0	165,1	165,1	179,1	1
Диканський	2271,5	1683,6	1727,3	1472,9	1474,0	1228,1	3
Зіньківський	1922,7	1625,2	1794,9	1773,7	2171,3	2147,3	4
Карлівський	312,8	428,0	489,6	564,9	515,6	777,2	2
Кобеляцький	950,0	513,5	228,0	629,2	377,4	211,2	1
Козельщинський	60,2	30,5	37	26,5	60,1	70,9	1
Котелевський	1039,6	1096,2	1090,9	1114,2	1238,5	1226,4	3
Кременчуцький	2615,4	698,1	1054,7	569,9	1543,3	702,5	2
Лохвицький	8524,9	8829,8	5083,9	4468,5	4965,5	4785,4	4
Лубенський	3630,8	3503,1	1560,7	1260,6	1409,1	1152,9	3
Машівський	1141,5	1141,3	885,6	1212,4	1124,3	913,8	2
Миргородський	289,2	252,1	360,9	325,5	347,8	416,8	2
Новосанжарський	641,7	627,3	602,5	614,3	600,8	428,8	2
Оржицький	845,6	837,3	1246,2	1284,8	514,3	442,5	2
Пирятинський	62,0	24,1	86,4	59,2	116,3	90,5	1
Полтавський	377,5	364,8	432,6	464,6	415,4	447,0	2
Решетилівський	1536,1	957,8	1227,3	879,4	1175,5	1404,7	3
Семенівський	168,1	166,4	196,1	102,3	182,9	41,4	1
Хорольський	475,7	440,9	432,5	422,6	602,5	570,7	2
Чорнухинський	142,6	132,8	140,6	138,2	143,9	151,3	1
Чутівський	434,3	249,4	212,2	91,9	106,3	337,9	2
Шишацький	1481,8	1651,6	1788,0	1848,3	1335,9	1271,9	3

Таблиця Б.11 Оборотне, повторне та послідовне використання води

(млн. м³)

	2016	2017	2018	Ранг
Полтавська область	997,8	853,3	874,1	
м.Полтава	3,203	3,260	3,430	2
м. Горішні Плавні (м.Комсомольськ)	605,7	575,5	571,3	1
м. Кременчук	231,5	210,6	240,9	1
м. Лубни	2,336	2,342	2,330	3
м. Миргород	1,211	1,211	1,211	3
райони				
Великобагачанський	-	-	-	4
Гадяцький	18,37	16,09	15,33	2
Глобинський	98,25	9,16	5,938	2
Гребінківський	-	-	-	4
Диканський	-	-	-	4
Зіньківський	2,601	2,601	2,601	3
Карлівський	4,140	2,724	3,296	2
Кобеляцький	4,085	3,907	3,987	2
Козельщинський	-	-	-	4
Котелевський	8,064	8,064	8,064	2
Кременчуцький	0,002	0,003	0,003	4
Лохвицький	-	-	-	4
Лубенський	-	-	-	4
Машівський	5,258	5,257	5,256	2
Миргородський	-	-	-	4
Новосанжарський	-	-	-	4
Оржицький	1,703	1,692	5,376	2
Пирятинський	-	-	0,005	4
Полтавський	-	-	-	4
Решетилівський	3,976	5,952	-	2
Семенівський	3,203	3,260	-	3
Хоролський			1,701	3
Чорнухинський			-	4
Чутівський			-	4
Шашацький			3,367	2

Таблиця Б.12 Використано свіжої води

(млн. м³)

	2014	2015	2016	2017	2018	В розрахунку на 1 особу 2018р.	Ранг
Полтавська область	214,5	87,35	87,06	92,41	86,49		
м.Полтава	20,63	19,42	19,31	18,71	18,81	67	3
м. Горішні Плавні (м.Комсомольськ)	19,04	19,38	19,30	16,17	16,67	308	4
м. Кременчук	22,59	21,20	20,24	21,70	21,03	96	3
м. Лубни	2,398	1,681	1,752	1,766	1,651	36	3
м. Миргород	2,184	1,947	2,002	2,047	2,026	53	3
райони							
Великобагачанський	1,502	0,728	0,687	0,693	0,424	18	2
Гадяцький	2,705	2,623	2,536	2,183	2,217	78	3
Глобинський	109,2	6,152	6,274	10,22	6,701	158	4
Гребінківський	0,665	0,654	0,623	0,628	0,536	24	2
Диканський	2,388	0,858	0,680	1,219	1,224	66	3
Зіньківський	1,132	0,736	0,802	0,862	0,854	26	2
Карлівський	3,262	1,164	1,272	1,184	1,275	38	3
Кобеляцький	4,713	1,085	1,483	1,269	1,224	30	3
Козельщинський	0,184	0,144	0,134	0,212	0,202	11	1
Котелевський	0,383	0,384	0,462	0,471	0,503	26	2
Кременчуцький	3,512	0,266	0,315	0,408	0,446	11	1
Лохвицький	1,692	0,856	0,757	0,890	0,754	18	2
Лубенський	0,712	0,226	0,198	0,204	0,129	4	1
Машівський	3,006	0,391	0,390	0,374	0,911	48	3
Миргородський	1,706	0,280	0,264	0,291	0,231	8	1
Новосанжарський	0,582	0,537	0,705	1,195	1,084	32	3
Оржицький	0,944	0,973	0,978	0,820	0,686	29	2
Пирятинський	1,147	1,080	1,121	1,162	1,198	39	3
Полтавський	0,956	0,733	0,656	0,713	0,727	11	1
Решетилівський	0,493	0,491	0,462	0,481	0,496	19	2
Семенівський	0,841	0,246	0,192	2,742	1,513	62	3
Хоролський	1,167	0,946	1,122	1,011	0,892	27	2
Чорнухинський	0,166	0,218	0,311	0,229	0,209	19	2
Чутівський	0,267	0,290	0,294	0,314	0,379	17	2
Шашацький	4,339	1,625	1,701	1,664	1,465	74	3

Таблиця Б.13 Утворення відходів I-IV класу небезпеки по містах та районах області (т)

	2016	2017	2018	Ранг
Усього	5421228,3	35121830,6	19825702,1	
м. Полтава	161286,8	159164,5	187266,4	4
м. Гадяч	15237,2	15484,9	17241,4	3
м. Горішні Плавні	57965,5	30992783,1	15016392,5	4
м. Кременчук	166154,0	235519,7	376735,4	4
м. Лубни	5687,4	5064,2	5132,9	2
м. Миргород	62054,6	22517,6	21408,3	3
райони				
Великобагачанський	269734,8	247368,6	274456,8	4
Гадяцький	51834,6	50382,2	45629,2	3
Глобинський	574876,0	377715,3	277097,5	4
Гребінківський	5047,3	5241,9	37604,0	3
Диканський	64069,0	24374,0	23944,7	3
Зіньківський	121050,7	122428,0	137384,0	4
Карлівський	232341,7	160159,2	191285,1	4
Кобеляцький	524457,0	289117,7	33589,4	3
Козельщинський	5542,9	62515,1	902742,7	4
Котелевський	44121,6	50998,7	33764,1	3
Кременчуцький	64483,5	55409,3	72806,6	3
Лохвицький	25299,1	29666,7	34738,2	3
Лубенський	1433,6	1777,9	2126,5	1
Машівський	53626,9	32971,2	46407,7	3
Миргородський	20465,0	33791,8	17094,3	3
Новосанжарський	566602,3	437269,5	442469,1	4
Оржицький	745337,6	720425,8	439500,1	4
Пирятинський	138477,0	174827,8	163221,7	3
Полтавський	84922,7	60292,6	68046,5	3
Решетилівський	125795,5	95056,0	114383,7	3
Семенівський	11389,1	10449,6	3614,8	2
Хорольський	125513,6	133786,0	116135,5	3
Чорнухинський	163,2	213,4	166,2	1
Чутівський	42143,6	33693,7	36755,8	3
Шишацький	1054114,5	481364,6	686561,0	4

Таблиця Б.14 Площі відтворення лісів шляхом садіння і висівання лісу (га)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	2229	1746	1810	1783	1593	1227	
м. Полтава	135	104	152	192	157	127	1
м. Гадяч	435	388	379	374	357	265	1
м. Горішні Плавні	–	–	–	–	–	–	4
м. Кременчук	–	–	–	–	–	–	4
м. Лубни	164	82	73	60	50	34	2
м. Миргород	419	344	432	456	386	300	1
райони							
Великобагачанський	43	52	44	25	4	2	4
Гадяцький	–	–	–	–	4	–	4
Глобинський	–	–	–	–	–	–	4
Гребінківський	–	–	–	–	–	–	4
Диканський	70	44	38	27	23	19	3
Зіньківський	–	–	–	–	–	–	4
Карлівський	–	–	–	–	–	–	4
Кобеляцький	–	–	–	–	–	–	4
Козельщинський	–	–	–	–	–	–	4
Котелевський	26	21	23	24	25	15	3
Кременчуцький	226	127	71	75	101	84	2
Лохвицький	–	–	–	–	–	–	4
Лубенський	–	–	–	–	–	–	4
Машівський	–	–	–	–	–	–	4
Миргородський	–	–	–	–	–	–	4
Новосанжарський	211	164	234	202	181	149	1
Оржицький	–	–	–	–	–	–	4
Пирятинський	135	143	92	80	109	74	2
Полтавський	365	277	272	268	196	158	1
Решетилівський	–	–	–	–	–	–	4
Семенівський	–	–	–	–	–	–	4
Хорольський	–	–	–	–	–	–	4
Чорнухинський	–	–	–	–	–	–	4
Чутівський	–	–	–	–	–	–	4
Шишацький	–	–	–	–	–	–	4

Додаток В

Індикатори сталого розвитку Харківської області

Таблиця В.1 Освоєно (використано) капітальних інвестицій

(на 1 особу, грн)

	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	2954,6	4151,1	6141,1	7219,2	8823,5	
м. Харків	3596,5	4962,6	7684,7	8490,7	10619,0	1
м. Ізюм	294,4	508,3	933,6	1777,7	1813,7	4
м. Первомайський	844,9	1070,8	1732,2	1563,1	1633,3	4
м. Куп'янськ	4456,1	4680,6	1651,9	1973,6	2264,7	4
м. Лозова	1764,3	2583,4	1622,8	2225,6	2457,6	4
м. Люботин	886,3	2207,8	3794,0	4052,7	8470,4	2
м. Чугуїв	880,4	1457,3	1872,2	3177,2	5288,7	3
райони						
Балаклійський	2167,3	1906,2	2280,5	3324,9	4341,4	3
Барвінківський	1588,1	1600,6	4372,3	5802,0	3379,5	4
Близнюківський	2077,7	2769,2	5298,6	7636,3	3899,2	4
Богодухівський	707,2	1993,0	4091,5	5350,1	5614,2	3
Борівський	2585,3	2267,8	6161,2	9367,1	8284,4	2
Валківський	618,4	1302,2	2190,9	3476,0	3183,9	4
Великобурлуцький	2884,5	4251,9	7113,3	6753,7	9928,3	2
Вовчанський	2998,9	3979,4	7519,0	8915,3	11762,0	1
Дворічанський	2500,5	3102,6	3791,7	7328,8	4921,7	3
Дергачівський	5433,9	6088,3	6067,5	7863,0	9694,4	2
Зачепилівський	1683,4	1994,6	2591,0	3619,0	3463,4	4
Зміївський	792,0	1722,0	2549,6	3436,8	2092,3	4
Золочівський	885,2	4183,4	7005,7	8780,0	5888,5	3
Ізюмський	2134,3	3754,8	7943,4	6549,1	13140,7	1
Кегичівський	1792,7	3013,1	6250,6	8284,5	6207,0	3
Коломацький	2264,3	3795,5	12915,5	12195,9	8860,1	2
Красноградський	1176,5	2188,7	2901,2	6605,6	8785,5	2
Краснокутський	2439,2	5450,2	6684,2	7550,9	6594,6	3
Куп'янський	1513,9	3159,4	5860,0	8389,2	5017,0	3
Лозівський	764,0	2569,7	5109,8	7073,0	8193,0	2
Нововодолазький	2234,6	2241,8	4387,6	6304,6	21080,5	1
Первомайський	2332,0	3160,1	6428,7	6279,6	4403,0	3
Печенізький	2148,5	2418,0	6130,5	9278,1	4142,4	3
Сахновщинський	815,9	2040,4	2678,2	4748,5	3006,3	4
Харківський	3120,2	4185,6	5643,9	7887,4	10684,4	1
Чугуївський	3570,7	8037,0	7435,5	7147,8	6870,7	3
Шевченківський	1017,7	3539,1	6341,0	8436,5	7025,3	2

Таблиця В.2 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в області

(тис.дол. США)

	Обсяги прямих інвестицій на 1 січня					На 31 грудня 2018 р. ¹	Ранг
	2014	2015	2016	2017	2018		
Усього	2131932,3	1674264,0	1519613,7	642506,9	638345,7	666392,4	
м. Харків	1654276,2	1371858,4	1275470,9	417021,7	407854,6	407693,5	1
м. Ізюм	к	51,6	66,2	к	к	к	4
м. Куп'янськ	17,2	18,1	11,9	к	к	к	4
м. Лозова	74,3	1281,9	436,8	216,3	к	к	3
м. Люботин	к	к	к	к	к	к	4
м. Первомайський	к	к	к	к	к	к	4
м. Чугуїв	3588,6	к	к	к	к	к	3
райони							
Балаклійський	4015,2	2713,8	к	к	к	к	3
Барвінківський	990,4	788,9	718,0	697,2	694,0	695,5	3
Близнюківський	к	к	к	к	к	к	4
Богодухівський	-	-	-	-	-	-	4
Борівський	к	к	к	к	к	к	4
Валківський	1840,7	1287,0	1091,9	к	к	к	3
Великобурлуцький	505,4	к	к	к	к	к	3
Вовчанський	1818,5	1388,5	1238,9	к	к	к	3
Дворічанський	к	к	к	к	к	к	4
Дергачівський	46951,2	36125,3	31538,2	29862,9	30416,5	34281,8	1
Зачепилівський	к	к	к	к	-	-	4
Зміївський	1977,5	471,7	к	281,8	к	к	3
Золочівський	-	-	-	-	-	-	4
Ізюмський	-	-	-	-	-	-	4
Кегичівський	-	-	-	-	к	к	
Коломацький	-	-	-	-	-	-	4
Красноградський	к	к	к	-	-	-	4
Краснокутський	-	-	-	к	к	к	4
Куп'янський	к	к	к	к	к	к	4
Лозівський	38,6	806,9	670,2	547,7	к	к	3
Нововодолазький	-	к	к	к	к	к	4
Первомайський	2538,9	к	к	к	к	к	3
Печенізький	6250,6	6112,8	6317,6	6556,4	6911,1	6857,4	2
Сахновщинський	к	к	к	-	-	-	4
Харківський	190519,6	123257,0	114111,8	108650,4	108745,9	132082,8	1
Чугуївський	202830,5	109942,9	77191,9	69821,9	68087,5	68821,7	1
Шевченківський	1171,0	к	к	к	к	к	3

Таблиця В.3 Середньомісячна номінальна заробітна плата

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	2975	3143	3697	4448	6244	7657	
м. Харків	3096	3270	3840	4605	6427	7851	2
м. Ізюм	2246	2302	3061	3698	5062	6385	4
м. Куп'янськ	2982	3146	3683	4351	6142	7662	2
м. Лозова	2863	3089	3713	4527	6141	7613	2
м. Люботин	2921	3034	3455	4175	5930	7279	2
м. Первомайський	2141	2198	2612	3016	4318	6468	4
м. Чугуїв	2219	2348	2798	3311	4728	5736	4
райони							
Балаклійський	3690	4129	4763	5982	7889	9581	1
Барвінківський	2179	2242	2900	3594	5365	6535	3
Близнюківський	2117	2305	2641	3557	5233	6286	4
Богодухівський	2262	2324	2824	3404	4858	5827	4
Борівський	2386	2292	2919	2999	4887	6445	4
Валківський	2352	2532	2829	3439	4865	5576	4
Великобурлуцький	2346	2517	2920	3234	5349	7041	2
Вовчанський	2334	2466	3178	3796	5195	6541	3
Дворічанський	2273	2326	2738	3164	5014	6160	4
Дергачівський	2754	3053	3915	4836	6516	8097	1
Зачепилівський	2216	2176	2466	2997	4645	7483	2
Зміївський	3476	3567	3912	4714	6731	8077	1
Золочівський	2103	2165	2700	3529	5060	6267	4
Ізюмський	2324	2506	3242	3968	5410	7296	2
Кегичівський	2286	2368	2680	3049	4853	6377	4
Коломацький	2384	2830	3845	3734	6239	7906	2
Красноградський	3644	3799	4498	5857	8309	10410	1
Краснокутський	2041	2179	2613	3196	5010	6175	4
Куп'янський	2347	2448	2830	3817	5499	5905	4
Лозівський	2630	2455	2868	3505	4999	6189	4
Нововодолазький	2248	2405	2819	3406	5506	6637	3
Первомайський	3517	3685	4084	5224	7227	8650	1
Печенізький	2032	2218	2923	4036	6030	6522	3
Сахновщинський	2169	2327	2733	3271	4896	5654	4
Харківський	2450	2576	2939	3552	5153	6372	4
Чугуївський	2660	2716	3290	3780	5571	7118	2
Шевченківський	2685	2568	3075	3597	5329	6920	3

**Таблиця В.4 Середньооблікова кількість штатних працівників
по містах та районах області**

(тис. осіб)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Населення	Кількість осіб в розрахунку на 1 штатного працівника	Ранг
Усього	625,4	607,4	575,6	574,3	554,5	561,5	2684803	5	
м. Харків	428,0	410,6	384,6	382,9	369,1	374,4	1448094	4	1
м. Ізюм	6,5	6,5	5,9	6,1	6,0	5,9	47899	8	3
м. Куп'янськ	13,2	13,4	12,3	12,6	11,6	11,1	55456	5	2
м. Лозова	14,5	12,7	12,5	12,5	11,7	12,3	64313	5	2
м. Люботин	3,1	3,1	3,4	3,5	3,3	3,2	23838	7	3
м. Первомайський	4,3	4,2	4,2	4,1	4,2	4,7	29770	6	2
м. Чугуїв	5,4	5,5	5,5	5,6	4,9	5,9	32971	6	2
райони									
Балаклійський	18,0	19,5	19,0	18,4	15,8	14,8	79911	5	2
Барвінківський	3,1	2,9	2,7	2,6	2,5	2,5	20828	8	3
Близнюківський	2,6	2,4	3,0	2,6	2,1	2,0	18292	9	3
Богодухівський	6,0	5,8	5,8	6,7	6,9	7,2	38248	5	2
Борівський	2,3	2,3	1,8	1,7	1,8	2,2	16412	7	3
Валківський	4,0	4,1	3,5	3,2	4,1	3,7	31268	8	3
Великобурлуцький	3,0	2,8	3,1	3,7	3,1	3,0	21742	7	3
Вовчанський	7,6	7,2	6,3	7,5	6,1	6,2	45420	7	3
Дворічанський	2,3	2,3	2,5	2,8	2,4	2,6	17073	7	3
Дергачівський	10,7	11,8	11,7	11,6	13,8	14,0	93848	7	3
Зачепилівський	1,6	1,9	2,1	2,0	1,7	1,3	14859	11	4
Зміївський	10,6	10,5	10,1	9,4	9,2	9,4	70308	7	3
Золочівський	4,0	3,4	3,0	3,1	3,2	2,4	25496	11	4
Ізюмський	2,6	2,3	2,5	2,3	2,1	2,2	16816	8	3
Кегичівський	4,0	4,1	4,2	4,3	3,3	3,2	20705	6	2
Коломацький	1,3	1,2	0,9	1,4	0,9	0,8	6834	9	3
Красноградський	10,3	10,0	9,9	9,4	10,8	10,9	43752	4	1
Краснокутський	4,2	4,2	3,6	3,2	3,5	3,6	27446	8	3
Куп'янський	2,3	2,2	1,9	2,0	2,0	2,6	23896	9	3
Лозівський	3,1	3,6	3,3	3,0	3,1	2,7	28114	10	4
Нововодолазький	4,4	3,9	3,5	4,0	4,5	4,2	32004	8	3
Первомайський	1,4	1,4	1,6	1,4	1,3	1,2	15228	13	4
Печенізький	1,3	1,2	1,2	1,0	1,0	1,1	9791	9	3
Сахновщинський	3,4	3,2	3,2	3,2	2,4	2,4	20641	9	3
Харківський	26,2	27,2	27,5	27,3	27,4	28,7	177361	6	2
Чугуївський	7,0	7,2	6,4	6,5	6,3	6,9	46119	7	3
Шевченківський	3,1	2,8	2,9	2,7	2,5	2,2	46119	21	4

Таблиця В.5 Обсяг роздрібного товарообороту підприємств на одну особу, грн.

	2018	Ранг
Усього	19340	1
м. Харків	29615	1
м. Ізюм	14395	1
м. Куп'янськ (міськрада)	9443	2
м. Лозова (міськрада)	15211	1
м. Люботин	7769	2
м. Первомайський	10578	1
м. Чугуїв	16462	1
райони		
Балаклійський	6172	2
Барвінківський	1710	4
Близнюківський	2147	3
Богодухівський	6729	2
Борівський	728	4
Валківський	2962	3
Великобурлуцький	2276	3
Вовчанський	6961	2
Дворічанський	1619	4
Дергачівський	15331	
Зачепилівський	1473	4
Зміївський	6998	2
Золочівський	2682	3
Ізюмський (без м. Ізюма)	404	4
Кегичівський	1579	4
Коломацький	908	4
Красноградський	10758	
Краснокутський	3342	3
Куп'янський (без м. Куп'янська)	110	4
Лозівський (без м. Лозової)	974	4
Нововодолазький	3703	3
Первомайський (без м. Первомайського)	177	4
Печенізький	2195	3
Сахновщинський	2240	3
Харківський (без м. Люботина)	8536	2
Чугуївський (без м. Чугуєва)	1725	4
Шевченківський	878	4

Таблиця В.6 Попит та пропозиція робочої сили по міських та районних центрах зайнятості

(на кінець року)

	Кількість зареєстрованих безробітних, осіб		Кількість вакансій		Кількість безробітних на одну вакансію,		Ранг
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	
Усього	22833	21957	3469	3355	7	7	
міста обласного значення							
м. Харків	4878	5007	3072	2960	2	2	1
м. Люботин	117	106	3	3	39	35	3
райони							
Балаклійський	1675	1663	29	30	58	55	4
Барвінківський	625	649	5	2	125	325	4
Близнюківський ²	407	...	1	-	407	-	4
Богодухівський	551	513	24	25	23	21	3
Борівський ²	626	...	5	-	125	-	4
Валківський	277	213	9	5	31	43	3
Великобурлуцький	655	636	14	17	47	37	3
Вовчанський	1138	912	4	10	285	91	4
Дворічанський ²	579	...	5	-	116	-	4
Дергачівський	283	301	32	7	9	43	3
Зачепилівський	232	241	1	-	232	x	4
Зміївський	493	474	17	18	29	26	3
Золочівський	389	361	5	5	78	72	4
Ізюмський ²	1644	2074	22	30	75	69	4
Кегичівський	955	651	5	3	191	217	4
Коломацький	291	276	3	1	97	276	4
Красноградський	521	445	16	12	33	37	3
Краснокутський	535	450	3	9	178	50	4
Куп'янський ²	605	1054	31	15	20	70	4
Лозівський ²	2039	2554	15	9	136	284	4
Нововодолазький	260	310	22	31	12	10	2
Первомайський	1443	1386	24	45	60	31	3
Печенізький	115	105	2	4	58	26	3
Сахновщинський	376	382	32	-	12	x	2
Харківський	371	482	19	65	20	7	1
Чугуївський	378	367	46	47	8	8	1
Шевченківський	375	345	3	2	125	173	4

Таблиця В.7 Забезпеченість населення житлом по містах та районах області

(у середньому на одну особу; м² загальної площі)

	2014	2015	2016	2017	2018	Ранг
Усього	24,0	24,1	24,2	24,3	24,5	
м. Харків	22,4	21,8	21,8	21,6	21,7	4
м. Ізюм	28,7	29,2	29,4	30,6	30,7	1
м. Первомайський	22,9	23,0	23,1	23,4	23,5	4
м. Куп'янськ	24,0	24,5	24,6	25,3	25,5	3
м. Лозова	21,2	32,3	32,4	33,0	33,3	1
м. Люботин	26,0	26,1	26,5	26,9	27,2	2
м. Чугуїв	22,8	22,8	22,9	23,2	23,6	4
райони						
Балаклійський	27,1	27,2	27,2	27,9	28,3	2
Барвінківський	28,2	28,8	29,2	29,7	30,3	1
Близнюківський	26,2	26,5	26,7	25,4	28,0	2
Богодухівський	28,0	28,3	28,4	29,4	29,8	2
Борівський	27,4	27,8	27,8	28,3	29,0	2
Валківський	26,2	26,3	26,4	26,8	27,0	2
Великобурлуцький	25,6	25,9	25,8	26,4	26,8	3
Вовчанський	30,1	30,3	30,7	31,2	31,7	1
Дворічанський	26,9	27,3	27,5	28,0	28,6	2
Дергачівський	24,4	24,5	24,7	25,0	25,3	3
Зачепилівський	26,9	27,0	27,0	27,5	28,1	2
Зміївський	27,2	27,5	27,6	28,1	28,5	2
Золочівський	30,9	30,9	31,0	31,8	32,5	1
Ізюмський	29,6	30,1	30,4	30,9	31,1	1
Кегичівський	20,5	20,7	20,7	20,7	21,0	4
Коломацький	28,9	29,3	29,5	30,0	30,6	1
Красноградський	24,3	24,5	24,6	25,1	25,4	3
Краснокутський	27,3	27,6	27,8	28,3	29,0	2
Куп'янський	26,7	26,9	27,1	27,5	28,2	2
Лозівський	24,8	25,2	25,3	25,8	26,4	3
Нововодолазький	27,2	27,4	27,7	28,3	28,7	2
Первомайський	30,5	30,9	31,4	32,3	33,1	1
Печенізький	25,3	27,1	27,2	27,6	27,9	2
Сахновщинський	22,6	22,9	23,0	23,4	23,6	4
Харківський	25,6	25,8	26,3	26,5	26,7	3
Чугувський	26,1	26,3	26,2	26,4	27,5	2
Шевченківський	26,1	26,3	26,4	26,6	27,1	2

Таблиця В.8 Прийняття в експлуатацію житлових будівель по містах та районах області

(тис.м² загальної площі)

	2014	2015	2016	2017	2018 ²	м ² загальної площі на 1000 населення за 2018р.	Ранг
Усього	281,5	383,6	469,6	469,9	528,9		
м. Харків	195,4	245,5	366,6	373,1	438,6	302,9	1
м. Ізюм	0,9	3,6	1,9	2,9	2,6	54,3	2
м. Куп'янськ	0,7	1,4	2,3	9,1	0,5	9,0	4
м. Лозова	1,0	3,0	1,6	1,4	1,6	24,9	3
м. Люботин	2,3	2,3	2,0	4,5	2,4	100,7	2
м. Первомайський	0,6	1,3	0,4	0,3	0,8	26,9	3
м. Чугуїв	1,6	3,1	1,1	1,7	11,3	342,7	1
райони							
Балаклійський	1,3	8,2	0,9	2,2	2,5	31,3	3
Барвінківський	0,1	0,2	0,3	0,3	0,3	14,4	4
Близнюківський	–	0,2	0,1	0,3	0,3	16,4	4
Богодухівський	0,8	2,2	1,8	0,2	0,5	13,1	4
Борівський	0,2	0,5	1,4	0,6	0,1	6,1	4
Валківський	1,5	1,4	1,4	0,9	0,6	19,2	4
Великобурлуцький	–	0,5	0,4	0,3	0,3	13,8	4
Вовчанський	2,3	4,5	2,3	3,8	2,5	55,0	2
Дворічанський	–	0,2	0,2	0,4	–	-	4
Дергачівський	16,0	22,1	17,7	18,5	18,7	199,3	1
Зачепилівський	0,3	0,4	0,2	0,1	0,2	13,5	4
Зміївський	4,3	9,1	5,9	4,4	2,9	41,2	3
Золочівський	0,6	1,6	0,4	1,1	0,6	23,5	3
Ізюмський	0,6	0,7	0,6	0,4	0,3	17,8	4
Кегичівський	0,4	0,6	0,1	0,1	0,1	4,8	4
Коломацький	–	0,1	0,1	–	–	0,0	4
Красноградський	0,9	2,2	0,8	1,2	1,6	36,6	3
Краснокутський	0,6	0,6	0,8	0,7	0,1	3,6	4
Куп'янський	0,7	1,3	0,3	1,4	0,6	25,1	3
Лозівський	0,4	1,6	0,4	0,3	0,5	17,8	4
Нововодолазький	1,5	2,1	1,2	0,7	1,8	56,2	2
Первомайський	0,4	0,5	0,3	0,4	0,1	6,6	4
Печенізький	0,4	1,4	0,4	0,1	0,4	40,9	3
Сахновщинський	0,3	0,4	0,5	–	0,5	24,2	3
Харківський	36,0	55,0	51,6	36,0	33,0	186,1	1
Чугуївський	9,1	4,4	3,2	2,1	2,0	43,4	3
Шевченківський	0,3	1,4	0,4	0,4	0,6	13,0	4

**Таблиця В.9 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від
стаціонарних джерел забруднення по містах та районах області**

(тис.т)

	2014	2015	2016	2017	2018		Ранг
Усього	150,5	53,4	100,2	45,0	44,7	44700	
м. Харків	4,5	4,4	4,9	4,9	4,8	4800	4
м. Ізюм	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	500	2
м. Первомайський	0,3	0,3	0,7	0,1	0,0	0	1
м. Куп'янськ	1,4	1,2	0,5	1,2	1,3	1300	3
м. Лозова	0,1	0,1	0,5	0,4	0,6	600	2
м. Люботин	0,9	0,7	0,1	0,1	0,1	100	1
м. Чугуїв	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0	1
райони							
Балаклійський	4,3	4,0	4,1	5,3	1,9	1900	3
Барвінківський	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	300	2
Близнюківський	0,1	0,2	0,0	0,1	0,1	100	1
Богодухівський	0,2	0,3	0,4	0,7	1,6	1600	3
Борівський	1,2	0,6	0,4	0,8	0,7	700	2
Валківський	0,3	0,5	1,3	1,9	0,9	900	2
Великобурлуцький	0,6	0,8	0,8	0,8	0,7	700	2
Вовчанський	0,4	0,6	0,6	0,5	0,5	500	2
Дворічанський	0,4	0,1	0,0	0,1	0,1	100	1
Дергачівський	2,2	2,5	6,3	3,7	2,9	2900	4
Зачепилівський	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1	100	1
Зміївський	114,4	23,4	56,6	12,0	11,8	11800	4
Золочівський	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	100	1
Ізюмський	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	200	1
Кегичівський	0,7	0,8	0,7	0,8	1,2	1200	3
Коломацький	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	100	1
Красноградський	1,5	1,7	3,2	2,3	2,0	2000	4
Краснокутський	0,5	0,2	0,4	0,7	0,7	700	2
Куп'янський	1,1	0,3	0,3	0,1	0,1	100	1
Лозівський	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	100	1
Нововодолазький	0,4	0,4	0,9	1,1	1,4	1400	3
Первомайський	0,3	0,4	0,3	0,8	1,8	1800	3
Печенізький	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	100	1
Сахновщинський	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	200	1
Харківський	1,1	1,0	0,8	0,7	0,8	800	2
Чугуївський	11,7	7,2	15,1	4,2	6,7	6700	4
Шевченківський	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	200	1

**Таблиця В.10 Оборотне та повторно-послідовне водопостачання
по містах та районах області**

(млн.м³)

	2016	2017	2018	Ранг
Усього	791,0	585,7	741,8	
м. Харків	67,1	72,2	66,8	1
м. Ізюм	0,0	0,0	0,0	4
м. Первомайський	–	–	–	4
м.Куп'янськ	1,1	3,6	2,2	3
м.Лозова	6,8	5,5	6,3	2
м.Люботин	–	–	–	4
м.Чугуїв	–	–	–	4
райони				
Балаклійський	37,0	30,5	27,6	2
Барвінківський	–	–	–	4
Близнюківський	–	–	–	4
Богодухівський	1,5	1,5	1,5	3
Борівський	–	–	–	4
Валківський	–	–	–	4
Великобурлуцький	7,0	8,2	5,4	2
Вовчанський	5,7	6,3	5,7	2
Дворічанський	–	–	–	4
Дергачівський	190,0	170,5	164,9	1
Зачепилівський	–	–	–	4
Зміївський	439,9	267,8	441,2	1
Золочівський	0,2	0,0	–	4
Ізюмський	–	–	–	4
Кегичівський	1,2	0,8	–	4
Коломацький	2,7	1,9	1,2	3
Красноградський	0,0	0,0	0,0	4
Краснокутський	–	2,3	1,6	3
Куп'янський	0,0	0,0	0,0	4
Лозівський	0,2	0,1	0,1	4
Нововодолазький	1,4	1,2	1,2	3
Первомайський	–	–	–	4
Печенізький	–	–	–	4
Сахновщинський	–	–	–	4
Харківський	0,7	0,9	0,6	4
Чугуївський	28,5	12,4	15,5	2
Шевченківський	–	–	–	4

Таблиця В.11 Використання свіжої води

(млн.м³)

	2016	2017	2018	В розрахунку на 1 особу м3 2018р.	Ранг
Усього	281,6	210,9	253,2		
м. Харків	127,1	113,1	121,0	84	3
м. Ізюм	1,5	1,5	1,5	31	3
м. Куп'янськ	1,6	1,5	1,4	25	2
м. Лозова	1,8	1,9	1,8	28	2
м. Люботин	–	–	–	–	
м. Первомайський	–	–	–	–	
м. Чугуїв	–	–	–	–	
райони					
Балаклійський	2,9	2,8	2,4	30	3
Барвінківський	0,3	0,2	0,1	5	1
Близнюківський	–	–	–	–	
Богодухівський	1,2	1,7	1,0	26	2
Борівський	0,2	0,2	0,1	6	1
Валківський	0,3	0,3	0,3	10	1
Великобурлуцький	0,6	0,5	0,6	28	2
Вовчанський	0,8	0,6	0,7	15	2
Дворічанський	0,2	0,2	0,2	12	1
Дергачівський	6,2	6,0	5,7	61	3
Зачепилівський	0,2	0,2	0,2	13	1
Зміївський	17,6	12,9	18,1	257	4
Золочівський	0,2	0,2	0,2	8	1
Ізюмський	0,3	2,4	2,3	137	4
Кегичівський	2,6	2,0	2,6	126	4
Коломацький	0,5	0,5	0,5	73	3
Красноградський	1,6	1,7	1,6	37	3
Краснокутський	2,0	1,1	0,9	33	3
Куп'янський	0,4	0,4	0,3	13	1
Лозівський	0,4	0,4	0,3	11	1
Нововодолазький	1,0	1,1	1,0	31	3
Первомайський	0,7	0,8	0,8	53	3
Печенізький	0,4	0,4	0,4	41	3
Сахновщинський	0,6	0,5	0,4	19	2
Харківський	4,1	4,7	3,1	17	2
Чугуївський	104,0	50,8	83,4	1808	4
Шевченківський	0,3	0,3	0,3	7	1

Таблиця В.12 Утворення відходів I-IV класу небезпеки по містах та районах області

(т)

	2016	2017	2018	Ранг
Усього¹	1952581,6	1803356,5	1628526,5	
м. Харків	869241,0	875331,4	703037,5	4
м. Ізюм	3720,9	4366,3	4163,0	2
м. Первомайський	4789,5	4115,8	6165,9	2
м. Куп'янськ	5147,4	4522,8	4667,1	2
м. Лозова	50688,3	19933,8	22867,5	3
м. Люботин	2286,6	2652,2	962,9	1
м. Чугуїв	6525,0	7050,1	12937,1	2
райони				
Балаклійський	70668,0	100300,3	31480,7	3
Барвінківський	3221,2	2034,5	1489,7	1
Близнюківський	328,1	173,4	220,7	1
Богодухівський	68530,1	128572,3	119299,3	4
Борівський	653,5	881,1	436,4	1
Валківський	19445,4	13775,6	13118,0	3
Великобурлуцький	28368,1	31948,3	24430,8	3
Вовчанський	232088,5	156651,4	196101,2	4
Дворічанський	1766,1	2305,8	2195,4	1
Дергачівський	56358,1	114646,9	48601,1	3
Зачепилівський	328,0	301,5	174,1	1
Зміївський	285637,0	164441,2	255157,0	4
Золочівський	8250,4	9182,9	9176,3	2
Ізюмський	1184,1	664,2	944,9	1
Кегичівський	13714,1	2269,2	219,3	1
Коломацький	6588,9	4718,2	6892,8	2
Красноградський	64852,5	41702,8	22873,9	3
Краснокутський	98,5	484,1	465,3	1
Куп'янський	7579,3	11648,8	9334,1	2
Лозівський	2462,3	2714,6	972,0	1
Нововодолазький	6499,5	8100,2	15049,9	3
Первомайський	37,3	28,8	55,0	1
Печенізький	75,3	53,3	85,4	1
Сахновщинський	19450,1	19244,1	17680,2	3
Харківський	28162,0	34715,1	48560,8	3
Чугуївський	81658,3	26500,8	42047,9	3
Шевченківський	2178,4	7325,1	6663,3	2